

UGAIDI WA KIFIKRA KATIKA MEDANI YA KIDINI

الأحادية الفكرية في الساحة الدينية

Kimeandikwa na:

Sheikh Hassan Musa as-Saffar

Kimetarujumiwa na:

Abdul-Karim Juma Nkusui

ترجمة

الأحادية الفكرية في الساحة الدينية

تأليف

الشيخ حسن بن موسى الصفار

من اللغة العربية الى اللغة السواحلية

© **Haki ya kunakili imehifadhiwa na:**

Al-Itrah Foundation

ISBN No: 978 – 9987 – 17 – 086 – 9

Kimeandikwa na:

Sheikh Hassan Musa as-Saffar

Kimetarjumiwa na:

Abdul-Karim Juma Nkusui

Kimehaririwa na:

Alhaji Hemedi Lubumba

Na

Alhaji Ramadhani S. K. Shemahimbo

Kimepitiwa na:

Mubarak A. Tila

Kimepangwa katika Kompyuta na:

Al-Itrah Foundation

Toleo la kwanza: Novemba, 2014

Nakala: 2000

Kimetolewa na kuchapishwa na:

Alitrah Foundation

S.L.P. - 19701, Dar es Salaam, Tanzania

Simu: +255 22 2110640 / 2127555

Barua Pepe: alitrah@yahoo.com

Tovuti: www.ibn-tv-com

Katika mtandao: www.alitrah.info

YALIYOMO

Neno la Uchapishaji..... 3

Utangulizi..... 5

KUENDESHA MAPAMBANO YA KIFIKRA 8

Kwa nini kuwe na ukandamizaji wa kifikra? 9

Muumba hakulazimisha kuamininiwa: 11

Manabii hawana haki ya kulazimisha: 13

Nani anawahesabu watu? 17

MAPAMBANO YA KIFIKRA 22

Mfumo wa madikteta: 22

Njia ya Manabii: 25

MARADHI YA NYANJA YA KIDINI 30

Kunoa akili au kujaza hisia: 34

MAMBO YA KIITIKADI NA MAWASILIANO YA KIMAARIFA..... 36

Udhaifu wa mawasiliano ya kiitikadi:..... 38

Mapendekezo katika mawasiliano: 41

NAMNA GANI TUNASOMA TURATHI47

Dhana ya turathi:48

Umma na turathi:.....50

Kuitazama upya turathi:53

Turathi na hali ya umma:.....58

JAMII NA FIKRA MPYA62

Kwanza: Kutokujali:62

Pili: Kutosheka:67

Tatu: Kutojamini:68

Nne: Kuogopa upinzani:.....69

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kwa jina la Mwenyezi Mungu Mwingi wa rehema Mwenye kurehemu.

Sifa zote njema anastahiki Mwenyezi Mungu, Mola mlezi wa viumbe. Ewe Mwenyezi Mungu mswalie Muhammad na kizazi cha Muhammad kama ulivyomswalia Ibrahim na kizazi cha Ibrahim, na umbariki Muhammad na kizazi cha Muhammad kama ulivyombariki Ibrahim na kizazi cha Ibrahim, hakika wewe ni Mwenye kuhimidiwa, Mtukufu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

NENO LA UCHAPISHAJI

Kitabu ulichonacho mikononi mwako asili yake ni cha lugha ya Kiarabu kwa jina la, *al-Ahadiyyatu 'l-Fikriyyah fi 's-Sahati 'd-Diniyyah*, kilichoandikwa na Sheikh Hassan Musa as-Saffar. Nasi tumekiita, *Ugaidi wa Kifikra katika Medani ya Kidini*.

Mwandishi wa kitabu hiki ameandika juu ya mada tano zifuatazo:

1. Kuendesha Mapambano ya Kifikra,
2. Maradhi ya Nyanja za Kidini,
3. Mambo ya Kiitikadi na Mawasiliano ya Kimaarifa,
4. Namna Gani Tunasoma Turathi, na
5. Jamii na Fikra Mpya.

Mwandishi wa kitabu hiki anatumia kalamu yake kuelezea jinsi watu wanavyokandamizwa kifikira huku wakinyimwa uhuru wa kuamua wanalotaka na kulazimishwa kufuata fikra na mawazo ya wenye nguvu. Lakini pia anaelezea njia za kupambana na dhulma hii.

Tumekiona kitabu hiki ni chenye manufaa sana, hususan wakati huu ambapo baadhi ya watu waovu ulimwenguni wanajaribu kuwanyima watu sifa hii tukufu ambayo Mwenyezi Mungu amewapa. Ambapo baadhi ya watu wanakwenda mbio kuwadhhibiti walio kando

yao miongoni mwa wanadamu na wanapora uhuru wao wa kufikiria na haki yao ya kuchagua. Haya na mengine yamebainishwa katika kitabu hiki.

Kutoka na ukweli huu, taasisi yetu ya Al-Itrah imeamua kuchapisha kitabu hiki kwa lugha ya Kiswahili kwa madhumini yake yaleyale ya kuwahudumia Waislamu, hususan wazungumzaji wa Kiswahili.

Tunamshukuru ndugu yetu Abdul-Karim Juma Nkusui kwa kazi kubwa aliyoifanya ya kukitarjumi kitabu hiki kwa Kiswahili kutoka lugha ya asili ya Kiarabu. Aidha tunawashukuru wale wote wali-oshiriki kwa namna moja au nyingine hadi kufanikisha kuchapishwa kwake. Allah awalipe wote malipo mema hapa duniani na kesho Akhera – Amin.

Mchapishaji
Al-Itrah Foundation

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

UTANGULIZI

Ikhitilafu za rai na tofauti za kifikra ni jambo la kawaida katika hali ya jamii za kibinadamu, hivyo hakuna nyanja ya maarifa isiyo na mitazamo mingi na nadharia. Na nyanja ya kidini katika jamii pia inaingia katika wigo huu hata kama jamii hiyo itakuwa inafuata dini moja au madhehebu moja.

Hiyo ni kwa sababu maandiko yaliyonukuliwa ndio chanzo cha msingi wa kufahamu dini na mafunzo yake, na andiko kwa tabia yake linabeba zaidi ya maana na tafsiri moja, na ushahidi tosha wa hilo ni kule kutofautiana kwa wafasiri katika maana ya Aya nyingi za Qur’ani Tukufu. Na pia kuna tofauti katika upande wa visomo vya maandiko, katika kuainisha ni katika wakati gani vilianza au vimetufikia kwa njia zipi, kama hali ilivyo pia katika Hadithi, Sunnah za Nabii na riwaya zilizopokelewa kutoka kwa Maimam wa Ahlulbait (as), masahaba wajuzi, matukio ya sira na historia. Hakika ni jambo la kawaida tofauti ya kiwango cha elimu na tofauti za kimazingira, kiutamaduni na kijamii, na mitazamo mbalimbali na sababu za utafiti, bali hata za kimaumbile, kiakili na kinafsi za kila mtafiti, kuathiri katika kufahamu mas’ala na kutoa maamuzi. Na kwa hiyo ikhitilafu ya maulamaa na watafiti katika mambo ya kidini imekuwa ni jambo maarufu na linazingatiwa kuwa ni kiungo cha kutajirisha maarifa ya kidini na kuimarisha uhuru wa ijitihadi na rai.

Lakini msukumo wa ushindani katika chumo la kijamii unaweza kugeuza ikhitilafu zilizopo kuhusu baadhi ya mas’ala ya kidini kuwa ni vita, ugomvi na mzozo, na huu ndio ugonjwa hatari ambao nyanja ya kidini inakabiliwa nao. Ambapo vita vya kimadhehebu vinapam-

ba moto na mapambano yanakuwa makali sana baina ya madhehebu na makundi ya kifikra, na baina ya wafuasi wa Marjaa na viongozi wa kidini. Na humo hutumika silaha hatari na chafu kama vile fatwa za kukufurishana, uzushi, kupotosha na kuporomosha shakhisiya, kuvunja haki na kuvunja heshima.

Na mizozo hii aghlabu inatokana na msukumo wa kimaslahi, humo hutumika khitilafu za rai kama anwani na kisingizio. Na jamii inalipa thamani kubwa ya kuvunja umoja wake na mshikamano wake kwa sababu ya mzozo huo, ambapo inatokea hali ya ugomvi na uadui hata baina ya jamaa na ndugu hadi kiasi cha ndugu hawa kutilia shaka dini ya ndugu zao, na wanarushiana tuhuma za upotovu na kupotea. Na kwa kawaida hutumiwa hamasa na hisia za kidini kwa watu na hususan kundi la vijana wazuri, ili kuwatumbukiza katika fani ya mapambano dhidi ya fikra hii au ile, na katika kupiga vita shakhisiya hii au upande ule kwa msingi wa kutetea itikadi na madhehebu na kumnusuru Marjaa huyu au mwelekeo huu.

Hakika sio kosa mtu kukinaika na rai au kujiunga na madhehebu au kuamini uongozi wa kiongozi fulani au kumwamini Marjaa, kama ambavyo ni haki yake kutoa rai yake na kutetea msimamo wake na kutangaza fikira zake, lakini kosa ni kumiliki haki hii kwa ajili ya nafsi yake na kupinga hilo kwa wengine.

Hakika sisi katika nyanja yetu ya kidini tuna haja ya kutambua haki ya kukhitilafiana na kuimarisha uhuru wa kutoa rai na kueneza utamaduni wa usamehevu na kuwakubali wengine. Ni wajibu kunyanyua sauti juu dhidi ya ugaidi na ukandamizaji wa kifikra, na majaribio ya kudhibiti na kulazimisha ubabe katika akili za watu na fikra zao kwa jina la itikadi na dini.

Na kurasa zilizopo mbele ya msomaji mpendwa ni wito wa ku-shikamana na uhuru wa kutoa rai na mawazo, na kuongoza hara-

kati za kifikra na kiutamaduni katika dini ili tubaki katika wigo wa ikhithilafu ya kisharia, ambayo inatajirisha maarifa na kuangazia njia kwenda kwenye haki na usahihi mbali na mbinu za uovu na uadui.

Natarajia kwamba kurasa hizi zitachangia chochote katika lengo linalotakiwa, namuomba Mwenyezi Mungu Mtukufu mapokezi na taufiki.

Hasan Musa as Saffar.

19 – 4 – 1428 A.H.

6 Mei, 2007 A.D.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

KUENDESHA MAPAMBANO YA KIFIKRA

Kwa kutofautiana mwanadamu na viumbe vingine, na kwa ubora wake kwao, Mwenyezi Mungu amempa akili ambayo kwayo anamiliki uwezo wa kufikiri na kutoa rai, na kwa akili hiyo amepewa utashi wa kuweza kuchukua maamuzi na uhuru wa kuchagua. Na kwa hiyo amekuwa anastahiki taklifu na kusemeshwa na Mwenyezi Mungu, na amestahiki kupata malipo anapotii, na anastahili adhabu kwa maasi, na kwa akili yake na utashi wake mwanadamu anaweza kufanya kazi ya kuistawisha ardhi na kufanya maisha yawezekane na kunufaika na kheri za ulimwengu.

Hivi ndivyo ilivyotaka hekima ya Mwenyezi Mungu, mwanadamu awe ni mwenye kufikiria, mwenye matakwa, mwenye uhuru wa maamuzi na hiyari ya kuchagua, lakini baadhi ya miongozo miovu katika ulimwengu wa mwandamu mwenyewe, na ni kutoka ndani ya watu wa jinsia yake, inajaribu kumnyima sifa hii tukufu ambayo Mwenyezi Mungu amempa. Ambapo baadhi ya watu wanakwenda mbio kuwadhiti walio kando yao miongoni mwa wanadamu na wanapora uhuru wao wa kufikiria na haki yao ya kuchagua. Mwanadamu amekabiliwa na bado angali anakabiliwa na aina mbili za majaribio ya ukandamizaji na udhibiti:

Ukandamizaji wa Kimwili: Kudhibiti harakati zake na shughuli zake, na **Ukandamizaji wa Kifikra:** Kupora uhuru wa rai yake, na haki yake ya kujieleza. Na ikiwa mwonekano wa ukandamizaji wa kimada umeshamalizika, hakika vitendo vya ukandamizaji wa

kifikra bado vingalipo sana, hususan katika jamii zetu za Kiarabu na za Kiislamu. Na ukandamizaji wa kifikra unamaanisha: Kwamba upande fulani unaipa nafsi yake haki ya kuwapangia wengine mae-neo ya kufikiri, na unakwenda mbio kuwalazimisha wakubali rai zake na fikira zake kwa njia ya ubabe na udhibiti.

Na miongoni mwa mwonekano wa ukandamizaji wa kifikra ni haya yafuatayo:

1. Kulazimisha rai kwa wengine kwa nguvu na kupora uhuru wao katika kuchagua.
2. Kupora haki za kimada na kimaanawi kwa wengine kwa sababu ya kuwachagulia wao fikra.
3. Dharau na muamala mbaya kwa wenye rai tofauti.

Kwa nini kuwe na ukandamizaji wa kifikra?

Ikiwa Mwenyezi Mungu Mtukufu amempa mwanadamu akili ili afikiri kwa akili hiyo, na utashi ili aamue na kuchagua, na kubeba jukumu la uamuzi wake na uchaguzi wake, kwa nini baadhi wana-jaribu kuwanyima wengine haki ya kutumia kipaji hiki cha kiungu na kunufaika nacho, hivyo wanatumia ukandamizaji dhidi ya akili za wengine na utashi wao, wao wanafikiria kwa niaba ya watu, na ku-walazimisha watu kukubali rai zao. Na mwenye kujaribu kukhalifu na kutumia uhuru wake wa kufikiri na haki ya kuchagua rai aliyoki-naika nayo, basi atapata adhabu na adha kutoka kwao! Ambapo wa-natumia kila njia ya kibano na adhabu ya kimada na kimaanawi dhidi ya wanaoasi mamlaka yao ya kifikra.

Hakika sababu halisi ya watu hawa kutumia ukandamizaji wa kifikra aghlabu ni msukumo wa kimaslahi, kwa lengo la kupata

mamlaka dhidi ya wengine na kwa kufuata kwao ubinafsi. Lakini wao wanazungumza sababu nyingine wanayoiegemezea vitendo vyao vya ukandamizaji wa kifikra, nayo ni msukumo wa ikhilasi kwa ajili ya haki ambayo wanaiamini katika rai yao, na raghaba ya kutaka kueneza haki na kuwaongoa wengine.

Na tunapotafakari madai haya na kujadili kisingizio hiki katika mwanga wa akili na sharia, tunakuta ni madai ya uongo na kisingizo cha kimakosa. Hiyo ni kwa sababu madai yao ya kwamba rai yao ina haki yanakabiliwa na madai yanayofanana na hayo kutoka kwa wengine, kwani kila mwenye dini au madhehebu au rai na anaona kuwa njia yake ni ya haki, je wanakubali jaribio la wengine la kulazimisha rai zao juu yao?

Hakika mwanadamu kuitakidi usahihi wa rai yake, na ikhilasi yake katika rai hiyo, na raghaba yake ya kufuatwa na wengine, yote hayo ni mambo ya kisharia, lakini sio kwa kulazimisha na ukandamizaji, bali ni kwa njia ya kuwakinaisha wengine rai hiyo, na mwenye kukataa kukinaika basi yuko huru katika uchaguzi wake, sawasawa awe katika haki au katika batili, na si akili wala mantiki kumlazimisha.

Na kwa kuwa kwa kawaida nyanja ya kidini huwa inapata mti-hani wa kuwepo makundi na pande zinazotumia ukandamizaji wa kifikra na zinakwenda mbio kulazimisha rai zake, kwa kuzingatia kwamba huo ni wajibu wa kidini, na ni taklifu ya kisharia, basi ilikuwa ni lazima kujadili vitendo hivi katika mwanga wa mafunzo ya kidini na dhana yake. Je, dini inaruhusu kutumia ukandamizaji wa kifikra kwa maana ya kulazimisha rai kwa nguvu na kupora haki za wanaokhalifu, na kuwa na muamala mbaya pamoja nao?

Hakika ukisoma kwa uelewa Aya za Qur'ani Tukufu, maandiko ya Sunnah, sira tukufu ya Nabii, na kauli na sira ya Maimam wa

Ahlulbait (as), utakuta mkusanyiko wa dhana na mafunzo ya kidini unatia mkazo juu ya uhuru wa mwanadamu na haki yake katika kuchagua, na kwamba anabeba jukumu la maamuzi yake na uchaguzi wake mbele ya Mwenyezi Mungu Mtukufu, na yanapinga ukandamizaji na kulazimisha fikra juu ya watu.

Muumba hakulazimisha kuamininiwa:

Katika maelezo ya uhuru wa mwanadamu na asili ya kuwepo kwake, Aya nyingi za Qur’ani Tukufu zinatia mkazo, kwamba Mwenyezi Mungu hakulazimisha imani kwa viumbe Vyake kwa nguvu na mabavu, bali amewapa akili inayowaongoza kwenye maumbile na kuwaelekeza kwayo, na ametuma kwao Manabii wanaowalingania kumwamini, kisha akawaachia watu uhuru wa kuchagua katika maisha haya. Anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ
فَلْيُكْفُرْ

“Sema hii ni kweli itokayo kwa Mola Wenu, basi atakaye aamini na atakaye akufuru.” (Surat al-Kahf: 29).

Na anasema:

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

“Hakika tumemwongoza njia, ama awe ni mwenye kushukuru, au mwenye kukufuru.” (Surat al-Insaaan: 3).

Na Aya nyingine katika Qur’ani Tukufu zinaashiria kwamba Mwenyezi Mungu amejaalia fursa sawa ya maisha baina ya waumini na makafiri anasema:

كُلًّا نُمِدُّ هُوْلًا وَّهَوْلًا مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ
عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

“Wote hao tunawasaidia, hawa na hao katika atia za Mola Wako; Na atia za Mola Wako hazizuiliki.” (Surat al-Israai: 20).

Na ikiwa Mwenyezi Mungu mwenyewe hakulazimisha kwa waja Wake kumwamini Yeye kwa nguvu, ili maisha yawe ni makazi ya hiyari na kuchagua, kama ilivyotaka hekima Yake, namna gani itakuwa ni haki kwa mtu mwingine kulazimisha imani kwa watu kwa jina la Mwenyezi Mungu na kwa niaba Yake? Hakika Mwenyezi Mungu hataki kuaminiwa kwa njia ya nguvu na mabavu, kwa sababu wakati huo haitakuwa ni imani ya kweli na kama Mwenyezi Mungu angetaka kulazimisha imani kwa watu kwa nguvu, hiyo ingekuwa ni rahisi kwake, anasema Mwenyezi Mungu:

كُلًّا نُمِدُّ هُوْلًا وَّهَوْلًا مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ
عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

**“Lau angelitaka Mola wako wangeliamini wote waliomo ardhini.
Basi je, wewe utawalazimisha watu wawe waumini.”
(Surat Yunus: 99).**

Na kwa msisitizo mkubwa na kukataa kabisa anasema Mwenyezi Mungu:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

**“Hakuna kulazimishana katika dini.”
(Surat al-Baqara: 256).**

Na imepokewa katika sababu ya kushuka Aya hii kuwa hakika imeshuka kwa mwanaume wa Kianswari kutoka katika Bani Saalim bin Auf anayeitwa: al-Hasiyn, alikuwa na watoto wawili wakristo na yeye alikuwa ni Mwislamu, akamwambia Nabii (saww): Je, huwalazimishi, hakika wao wamekataa isipokuwa unaswara? Mwenyezi Mungu akateremsha kwake Aya hiyo.”¹

Manabii hawana haki ya kulazimisha:

Kama kuitikadi kwamba rai yako ni haki, na kwamba fikra yako ni ya kweli, ingekuwa ni kisingizio kinachokubalika na kuhalalisha kuwalazimisha wengine kukubali rai yako na fikra yako, na kutumia ukandamizaji wa kifikra, basi Mwenyezi Mungu asingezuia hilo kwa Mitume na Manabii Wake, kwani wao ndio wanabeba ujumbe wa Mwenyezi Mungu kwa watu, nao ni haki bila shaka na wala haiwezekani yeyote kushindana nao katika ikhilasi, katika haki na jitihada za kuinusuru haki, lakini Mwenyezi Mungu hakuwaruhusu kulazimisha daawa yao kwa watu kwa mabavu, na wala hakum-

¹ Twabatwabai: Muhammad bin Husain katika *Tafsirul-Qur'an*, Juz. 2, uk. 351 chapa ya kwanza 1990 Muasasatul-alamiy lilimatubuati Beirut

ruhusu yeyote kati ya Manabii na Mitume Wake kutumia mabavu na ubabe katika maamuzi ya watu na uchaguzi wao. Ambapo Qur’ani Tukufu inatamka kwamba kazi ya Mitume wa Mwenyezi Mungu inaishia katika mpaka wa kufikisha ujumbe, na sio kulazimisha kwa nguvu, anasema Mwenyezi Mungu:

فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

“Je, kuna lolote juu ya mitume isipokuwa kufikisha kwa wazi.”
(Surat Nahl: 35).

Na watu wanapokataa daawa ya haki, hakika Mtume anawaacha na mambo yao na hakalifishwi kuwalazimisha au kuwabana, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ
أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

“Waambie wale waliopewa kitabu na wale wasiokuwa na kisomo:
Je, mmesilimu? Kama wakisilimu basi wameongoka na kama
wakikengeuka, basi juu yako ni kufikisha tu. Na Mwenyezi Mungu ni
Mwenye kuwaona waja.» (Surat Imraan: 20).

Na ibara hizi zimejirudia katika Aya za Qur’ani Tukufu mara
ishirini na tatu kama, vile kauli yake (swt):

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَيَّ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ

“Na mkikengeuka basi jueni kuwa ni juu ya mitume Wetu kufikisha (ujumbe) tu waziwazi.” (Surat al-Maidah: 92).

Na kauli yake (swt):

وَمَا عَلَيَّ الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

“Na hapana juu ya mitume ila kufikisha (ujumbe) waziwazi.” (Surat an-Nuur: 54).

Na Aya nyingine katika Qur’ani Tukufu zinasema kwamba sio haki kwa Nabii kutumia ukandamizaji wowote au mabavu katika fikra za watu na rai zao, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ

“Kumbusha hakika wewe ni mkumbushaji. Wewe si mwenye kuwatawalia.” (Surat al-Ghashiya: 21 – 22).

Na maneno yanaelekezwa kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu Muhammad (saww), mbora wa Manabii na Mitume, na ambaye Mwenyezi Mungu alimtuma kwa dini kamilifu na ya mwisho, kwamba kazi yake ya kiungu ni kulingania na kukumbusha na hana

haki ya kumlazimisha na kumkandamiza ambaye hakubali daawa yake.

Na katika sehemu nyingine Mwenyezi Mungu anamhutubia Nabii Wake Muhammad (saww) na ambaye alikuwa anaumizwa na upinzani wa washirikina katika daawa yake na tuhuma zao batili kwake, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ

“Sisi tunajua sana wayasemayo. Wala wewe si jabari juu yao. Basi mkumbushe kwa Qur’ani anayeogopa kiaga.” (Surat Qaaf: 45).

Nabii si jabari anayetumia ukandamizaji na kulazimisha watu, naye hakalifishwi kulazimisha na ulinzi juu yao, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

“Na mwenye kukataa, basi hatujakupeleka kuwa mlinzi juu yao.” (Surat Nisaa: 80).

Na ikiwa Manabii waliotumwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu, na wao wanabeba haki ambayo haina shaka, si ruhusa kwao kutumia ukandamizaji na mabavu juu ya fikra za watu, je unadhani kuna haki kwa upande wowote mwingine kutumia ukandamizaji huu kwa jina la Mola na kwa jina la dini?

Nani anawahesabu watu?

Hakuna upande uliopewa jukumu la kuhesabu watu juu ya dini yao na imani yao duniani, hesabu ya viumbe ni juu ya Mwenyezi Mungu Mtukufu siku ya Kiyama. Katika Aya za mwisho katika Suratul-Ghashiya, na baada ya kuainisha kazi ya Mtume ya kukumbusha, na kwamba hana haki ya kulazimisha na kufanya ukandamizaji wa kifikra juu ya watu:

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ

“Kumbusha hakika wewe ni mkumbushaji. Wewe si mwenye kuwatawalia.” (Surat al-Ghashiya: 21 – 22),

Anasema (swt):

إِلَّا مَنْ تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ إِنَّ
إِلَيْنَا لِيَأْبَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ

“Isipokuwa mwenye kukataa na kukufuru. Basi Mwenyezi Mungu atamwadhibu adhabu kubwa. Hakika ni kwetu marejeo yao. Kisha hakika ni juu yetu hisabu yao.” (Surat al-Ghashiya: 23 – 26).

Na ingawa baadhi ya wafasiri wamezingatia ibara “**Isipokuwa mwenye kukataa na kukufuru**” kuwa inaungana na ya kabla yake na hivyo maana inakuwa “sio mwenye kuwatawalia isipokuwa aliyekataa na kukufuru” hivyo una haki ya kumlazimisha aliyekataa na kukufuru kwa kumpiga vita na jihadi, lakini rai ambayo wanaifuata

wafasiri wengine ni kwamba ibara hizo zimetenganishwa, na hakuna mafungamano baina yake na ya kabla yake, bali ina mafungamano na ya baada yake. Na hii rai ndio inaoana na mtiririko wa Aya hizi, na makusudio ya Aya nyingine.

Na kama ambavyo zinakiri tafiti za wahakiki na watafiti katika sira ya Nabii tukufu, hakika vita vya Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) vilikuwa ni vya kujitetea na havikuwa vya kulazimisha Uislamu juu ya wengine kwa nguvu ya upanga, na kwa sababu hiyo alikuwa anakubali kodi kutoka kwao na kubaki kwao katika dini zao ndani ya utawala wa Kiislamu.

Na Aya nyingine katika Qur’ani zinatia mkazo kwamba Mwenyezi Mungu peke Yake Ndiye ambaye atasimamia hesabu ya waja Wake katika dini yao na itikadi yao, na si Manabii wala si mwingine yeyote yule, kati yake ni kauli yake (swt):

فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ

“Hakika ni juu yako kufikisha na ni juu Yetu hesabu.”
(Surat Raad: 40).

Na kauli yake (swt):

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا
حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ

“Na anayemuomba pamoja na Mwenyezi Mungu, mungu mwingine, hana dalili ya hilo. Basi hakika hesabu yake iko kwa Mola Wake.”
(Surat Muuminuna: 117).

Na katika mtirirko mwingine wakati Aya za Qur’ani Tukufu zi-napozungumzia wingi wa dini na ikhitalafu za itikadi baina ya wanadamu, hakika inaacha kazi ya uamuzi na hukumu ya mwisho baina ya wafuasi wa dini kwa Muumba wa binadamu Siku ya Kiyama, na kana kwamba dhana ya Aya hizi ni kwamba: Hakika dunia ni makazi ya kuamiliana baina ya wanadamu pamoja na kukhitalifiana dini zao na rai zao, na sio haki kwa yeyote kati yao kukataza na kufuta uwepo wa wengine, hiyo ni mahususi kwa Mwenyezi Mungu peke Yake. Anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Hakika wale ambao wameamini na ambao ni wayahudi na wasabai na manaswara na majusi, na wale washirikishao, hakika Mwenyezi Mungu atawapambanua siku ya kiyama. Hakika Mwenyezi Mungu ni shahidi juu ya kila kitu.” (Surat Haji: 17).

Je, kuna mtazamo ulio wazi zaidi kuliko mtazamo huu? Je, kuna msimamo kuhusiana na uhuru wa kuchagua itikadi katika dunia ulio wazi kuliko msimamo huu? Na umekuja mkazo juu ya ukweli huu katika sehemu nyingine kama vile kauli yake (swt):

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

“Hakika Mola wako ndio atakayepambanua baina yao siku ya kiyama katika lile walilohitalifiana.” (Surat Sajdah: 25).

Na kitenzi Yeye katika kauli yake (swt) “Yeye ndio atakayepambanua” ni kitenzi cha kupambanua ili kumhusisha Yeye tu (swt) bila ya mwingine yeyote. Na Aya nyingine katika Qur’ani Tukufu zinatatua maudhui ya mizozo ya kidini kwa kulingania watu kuivuka na kuidumaza ili isiwe ni sababu ya vita na mizozo, na kwamba Mwenyezi Mungu Mtukufu atahukumu kuhusu ikhitilafu hizi Siku ya Kiyama, na wote watajua hukumu Yake na maamuzi Yake katika ikhitilafu zao za kidini. Anasema Mwenyezi Mungu:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“Na kila (Umma) katika nyinyi tumeujaalia sharia yake na njia yake. Na kama Mwenyezi Mungu angetaka angewafanya umma mmoja, lakini ni kuwajaribu katika hayo aliyowapa, Basi shindaneni katika mambo ya kheri. Marejeo yenu nyote ni kwa Mwenyezi Mungu; Naye atawaambia yale mliyokuwa mkihitalifiana.” (Surat al- Maidah: 48).

Na imekuja katika *Tafsirul-Mizan* ya Sayyid Tabatabai: “Na shindaneni katika kheri,” nayo ni hukumu na taklifu na wala msiji-shughulisha na suala la ikhitilafu hizi zilizopo baina yenu na baina ya wengine, hakika marejeo yenu nyote ni kwa Mola Wenu Mtukufu, hivyo atawaambia yale mliyokuwa mnakhitalifiana na atahu-

kumu baina yenu hukumu ya ufafanuzi na atahukumu hukumu ya uadilifu.”²

Na yamepokewa maelezo kama hayo katika Aya ya 164 katika Surat al-An’am:

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“Kisha marejeo yenu ni kwa Mola Wenu, Naye atawaambia yale mliyokuwa mkikhitalifiana.” (Surat Al An’am 6:164)

² Tabatabai: Muhammad Husain katika *al-Mizanu fiy tafsiril-Qur’an*, Juz. 5, uk. 362

MAPAMBANO YA KIFIKRA

Wakati mwanadamu anapojengea rai yake kwa kuizingatia kwake kuwa ni haki na ni sahihi, na kukataa rai nyingine kwa kuizingatia kuwa ni batili na ni kosa, hakika mara nyingi anahamasika kutetea rai anayoiamini na kwenda mbio kuieneza, kama ambavyo anajali kuidhoofisha rai ya upande mwingine, na hususan katika kiwango cha rai ya kidini na itikadi za kifikra.

Na ni haki mwanadamu kufanya jitihada katika kutumikia fikra anazoiamini, na hayo ni ambayo yanatengeneza harakati za kifikra katika jamii ya binadamu kupitia katika hali ya ushindani na kushughulisha akili, na kuvumbua kasoro za rai, na kama wenye rai hawakujali kutoa rai zao na kuzitetea, basi itatawala hali ya kudumaa kifikra na kudumaa kimaarifa. Lakini kuna mifumo miwili katika kutetea rai:

1. Mfumo wa ubabe na ukandamizaji dhidi ya wenye rai nyingine, kwa kuwazingira na kuwabana, kuwaadhibu ili waache rai zao na kuzuia kuenea kwake katika jamii.
2. Mfumo wa mapambano ya kifikra. Katika kujitahidi kubainisha rai na kuthibitisha usahihi wake na haki yake kwa dalili ya kielimu na hoja ya kimantiki, na kukosoa rai nyingine kwa kufichua nukta za udhaifu wake na sehemu za makosa na kubatilisha hoja zake na mashiko yake.

Mfumo wa madikteta:

Kutumia mabavu dhidi ya rai nyingine ni mfumo wa kimakosa wenye kufeli, kwani ni kupora uhuru wa mwanadamu katika kina cha

nafasi yake na ni kuvunja haki yake tukufu na iliyo muhimu mno, kama ambavyo uzoefu wa kihistoria umethibitisha kufeli kwa njia ya mabavu katika kumaliza fikra na kuiteketeza rai. Na mara nyingi madikteta madhalimu wanatumia njia hii, ambapo wanatumia mabavu na ukandamizaji dhidi ya wenye rai nyingine, yanapoguswa humo maslahi ya utawala wao au kwa sababu wao wanataka kujidhihirisha katika kuhami dini au kulazimisha tu haiba yao na ubabe wao na kuwatisha watu.

Na kwa masikitiko hakika wengi kati ya watawala katika historia ya umma wa Kiislamu walifuata mfumo huu, si tu dhidi ya wenye fikra ya kisiasa ya upinzani, bali hata katika rai za kidini na za kifikra, wakati mwingine kwa anwani ya kupiga vita uzandiki na ukafiri, na wakati mwingine kwa anwani ya kupambana na bidaa na fikra potovu katika nyanja ya kidini.

Khalifa al-Mahdiy al-Abbasiy, na ambaye alitawala umma kuanzia mwaka 158 hadi mwaka 169 Hijiria, ni kielelezo cha kupinga uzandiki, ambapo zilianza kuenea baadhi ya fikra za kutia shaka katika dini, na badala ya kupambana nazo kwa elimu na mantiki, mtawala alielekeza upanga kwao, na kulikuwa na wepesi sana katika kumwaga damu na kutumia mabavu.

Imekuja katika kitabu *Taarikhu Daulatil-Abbasiya* cha Sheikh Muhammad al-Khidhiriy Baka kwamba: “al-Mahdiy alikuwa anapiga vita wazandiki ambao jambo lao linapelekwa kwake, na mara nyingi alikuwa anawaadhibu kwa kuwauwa, na kwa ajili hiyo tuhuma hii katika zama yake ilikuwa ni njia ya mtu kumkomoa adui yake au mgomvi wake.

Mwandishi aliyekuwa karibu sana, na mtu pekee na mwerevu, mwenye elimu na ujuzi ni Waziri Abu Ubaydillahi Muawiya bin Yasaari huria wa Ashairah. Alikuwa mbele katika utunzi wake, na

mwenye mipango katika dola, na ametunga kitabu kuhusu kodi naye ndio wa kwanza aliyetunga kuhusu kodi. Ilitokea kuchukiwa na mlinzi aliyejulikana kwa jina la Rabi'u, basi akamchongea kwa al-Mahdiy kwamba mtoto wake anatuhumiwa katika dini yake. Al-Mahdiy akaamuru mtoto aletwe akasema: 'Ewe Muhammad soma,' akaanza kusoma lakini akapata kigugumizi katika kusoma Qur'ani. Al-Mahdiy akamwambia baba yake Waziri Abu Ubaydal-lahi Muawiya bin Yasaar: 'Ewe Muawiya je hujaniambia kwamba mtoto wako amehifadhi Qur'ani?' Akasema: 'Ni kweli, ewe kiongozi lakini ametengana na mimi tangu miaka miwili na katika muda huu amesahau Qur'ani.' Al-Mahdiy akasema: 'Simama ujukurubishe kwa Mwenyezi Mungu kwa damu yake.' Akasimama akaanguka. Abbasi bin Muhammad akasema: 'Ewe kiongozi kama ukitaka msahamehe mzee.' Basi akamsamehe, al-Mahdiy akaamuru basi na mtoto wake akakatwa shingo yake.³

Hivi ndivyo ilivyokuwa kwa kutuhumiwa tu katika dini na kukanganyikiwa katika kusoma ilikuwa ni sababu ya kuuliwa mtu yule, na baba yake kutakiwa kufanya kazi ya kumuua! Na Makhalfifa wengine walitumia mabavu dhidi ya wenye rai pinzani katika mas'ala ya kiitikadi ya matawi, kama ilivyotokea katika yaliyojulikana kwa balaa la kuamini kwamba Qur'ani imeumbwa. Khalifa Harun Rashid alikuwa anaamini kwamba Qur'ani haijaumbwa, na anawakandamiza wenye kusema kuwa Qur'ani imeumbwa, hadi siku moja alisema: 'Imenifikia habari kwamba Bishir al-Mursiy anasema: Qur'ani imeumbwa. Wallahi kama Mwenyezi Mungu ataniwezesha kwake nitamuuwa mauaji ambayo hajauawa yeyote.' Na Bishir alipojua hilo akaishi kwa kujificha katika utawala wa Rashid.

³ Al-Khidhiriy Baka: Muhammad katika *Muhadharaatu tarikhil-umamil-Islamiya* (daulatul-Abbasiya) uk. 89 al-Maktabatu Tarikhiyatul-Kubra Misri 1970.

Na mtu mmoja amesema: Niliingia kwa Rashid na mbele yake kulikuwa na mtu amekatwa shingo, na muuwaji anapangusa upanga wake katika kisogo cha mtu aliyeuliwa, Rashidi akasema: ‘Nimemuuwa kwa sababu amesema: Qur’ani imeumbwa.’

Na katika zama ya Khalifa Waathiq al- Abaasiy ilibadilika rai ya mtawala akampinga anayesema kwamba Qur’ani haijaumbwa kwa kuuwa na kuadhibu, kama ilivyotokea kwa Ahmad bin Naswir al- Khazaa’iy ambaye alikamatwa na gavana wa Baghdad. Waathiq alimhoji na akakiri kwamba Qur’ani haijaumbwa na kwamba Mwenyezi Mungu ataonekana Akhera. Khalifa akaagiza upanga na akasema: ‘Hakika mimi nahesabia makosa yangu kwa huyu kafiri ambaye anamwabudu Mola ambaye sisi hatumwabudu.’ Na akakatwa shingo, na akaamuru kichwa chake kikatundikwa upande wa Mashariki kwa siku kadhaa, kisha katika upande wa Magharibi kwa siku kadhaa, na likabandikwa karatasi katika kichwa chake: “Hiki ni kichwa cha Ahmad bin Naswir ambaye alilinganiwa na Imam al-Waathiq katika kauli inayosema kwamba Qur’ani imeumbwa na kukanusha tashibihi isipokuwa akakataa isipokuwa ukaidi, basi Mwenyezi Mungu akamwingiza katika moto wake.”⁴

Njia ya Manabii:

Hakika njia ya kisharia na mfumo sahihi wa kueneza fikra yoyote na msingi ni kueleza kwa maneno mazuri na kuilingania kwa mantiki na hoja, na kujadili juu kwa njia nzuri zaidi ya mazungumzo pamoja na akili na nafsi, na huo ndio mfumo wa kiungu ambao Qur’ani Tukufu imeukubali, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

⁴ Haidar: Asad katika *al-Imam Swaadiq wal-madhahib al aruba’ah*, Juz. 4, uk. 443 chapa ya tano 2001 Daru taaruf lilimatubuaati Beirut.

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَجَادِلْهُمْ بِلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

“Waite kwenye njia ya Mola Wako kwa hekima na mawaidha mazuri, na ujadiliane nao kwa namna iliyo bora.” (Surat Nahli: 125).

Vilevile hakika kukabiliana na fikra batili na rai za kimakosa, inapasa iwe kwa kuzikosa na kuzijadili, na kuelekeza mwanga kwenye maficho ya upotovu na nukta dhaifu. Hakika ujumbe wa Mwenyezi Mungu unaamiliana pamoja na mwanadamu kwa kumzingatia kuwa ni kiumbe chenye akili, chenye utashi na kwa hiyo unaheshimu akili yake na unazungumza pamoja naye, na unamthamini kwa uaminifu na kwa uchaguzi wake mzuri, kama ambavyo unapinga njia za mabavu na kutumia vitendo vya ukandamizaji wa kifikra kwa maana ya kupuuza nafasi ya akili na kupora uhuru wa mwanadamu.

Kuzungumza pamoja na akili haiwi kwa lugha ya mabavu na ukandamizaji, bali ni kwa mantiki, hoja na dalili: **“Sema leteni hoja zenu”⁵ “Sema je, mnayo elimu muitoe kwetu”⁶ “ili aangamie mwenye kuangamia kwa hoja na apone mwenye kupona kwa hoja”⁷ “hakuna kulazimisha katika dini umeshabainika uongo-fu na upotovu.”⁸**

Hiyo ndio misingi inayoratibu mapambano ya kifikra ili kuthibitisha haki ya dini na ubatilifu wa fikra isiyokuwa sahihi. Na Uislamu haukubali kumfanyia ubaya mpinzani wa dini na rai kwa kupinga

⁵ Suratu Namli: 64

⁶ Suratul- Aniam: 148

⁷ Suratul- Anfaal: 42

⁸ Suratul- Baqara: 256

kwake tu, maadamu hajafanya uadui unaopelekea kujibiwa na kuonywa. Kama ambavyo Uislamu haunasih kuwatenga wapinzani na kuwa na uhusiano mbaya wa kibinadamu na kijamii pamoja nao, bali ni kinyume chake, unasia kuwafanyia wema na ihsani maadamu wao ni wenye amani na sio wenye kufanya uadui. Anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

لَا يَنْهَاكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ
يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Mwenyezi Mungu hawakatazeni juu ya wale ambao hawajawapiga vita katika dini na wala hawajawatoa katika nyumba zenu kufanya uadilifu kwao hakika Mwenyezi Mungu anawapenda wanaofanya uadilifu.” (Surat Mumtahina: 8).

Na imepokewa sababu ya kushuka Aya hii kwamba Asmai binti Abu Bakr alijiwa na mama yake. Na Abu Bakr alikuwa amekwishampa talaka zama za ujahiliya, aliwasili kwa binti yake Asmai na zawadi ya Zabibu, samli na pambo. Asmai akakataa kupokea zawadi yake au kumwingiza katika nyumba yake na akatuma ujumbe kwa Aisha, amuulize Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) kuhusu hilo, akasema (saww): “Amwingize.” Na katika *Sahihi al-Bukhariy* kutoka kwa Asmai binti Abu Bakr alisema: “Alinijia mama yangu naye akiwa ni mshirikina katika zama za Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww), basi nikataka fatwa kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu nikasema: Hakika mama yangu amenijia naye ana raghaba

(ya kuingia), je niunge udugu wa mama yangu? Akasema: ‘Ndio, unga udugu wa mama yako.’”⁹

Na katika wasia wa Qur’ani Tukufu katika kuwafanyia wema wazazi wawili, inaashiria kwamba ni wajibu kufanya wema kwao na kuwa na uhusiano mzuri pamoja nao, na wala hauathiriki kwa kutofautiana nao dini, hata kama wakiwa wanambana mtoto kumshirikisha Mwenyezi Mungu. Anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ
عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

“Na kama wakikushikilia kunishirikisha mimi na yale ambayo huna ilimu nayo basi usiwatii, na kaa nao kwa wema duniani.”
(Surat Luquman: 15).

Na hali ni hiyo hiyo kuhusiana na ndugu wa karibu na jamaa wa karibu, hakika tofauti ya dini na ya kifikra haipasi kuathiri katika kiwango cha kuwasiliana nao kama ndugu. Imekuja kutoka kwa Imam Ja’far as-Sadiq (as) kwamba aliulizwa na Jaham bin Hamid kwa kusema: Nina jamaa hawako katika jambo langu, je wana haki kwangu? Akasema: “Ndio, haki ya udugu haikatwi na kitu.”¹⁰ Hakika ni juu ya Mwislamu kujilazimisha kushikamana na tabia njema kwa kumtendea wema kila anayeamiliana naye na kushirikiana naye, ambapo imepokewa kutoka kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) kwamba amesema: “Fanya uhusiano mzuri na anayesuhubiana na

⁹ Al-Bukhariy: Muhammad bin Ismail katika *Sahihil-Bukhariy* Hadithi namba 2620

¹⁰ Al-Majilisiy: Muhammad Baaqir katika *Biharul-Anuwar*, Juz. 71, uk. 131 chapa ya pili 1983 Daru Turathil- Arabiy Beirut.

wewe utakuwa Mwislamu.”¹¹ Na imekuja kutoka kwa mjukuu wake, Imam Ja’far as-Sadiq (as): “Sio miongoni mwetu ambaye hafanyi ushuba mzuri kwa anayeshubiana naye, na asiyefanya urafiki kwa anayemfanyia urafiki.”¹²

¹¹ Rejea iliyotangulia uk. 159

¹² Rejea iliyotangulia uk. 161

MARADHI YA NYANJA YA KIDINI

Kati ya maradhi mabaya ya nyanja ya kidini katika jamii zetu, na ambayo yanatawala sehemu kubwa ya mazingira yake, ni hali ya mapambano na ugomvi wa ndani, na baadhi ya pande kwenda mbio katika kutumia nafasi ya ukandamizaji dhidi ya fikra za wengine, kwa kuona upande wao ndio wenye haki halisi ambayo haijuzu kwa yeyote kuikataa, vinginevyo anastahili kupuuzwa na kufukuzwa, kuzingirwa na kufutwa, na kuwa ni mlengwa katika uwepo wake wa kimada na kimaanawi.

Hilo tunalikuta waziwazi katika upande wa ikhitilafu za kimadhehebu, ambapo pande zinabadilishana tuhuma za kukufurishana, uzushi na kutoka katika dini, na kupelekea uchochezi wa chuki ndani ya wafuasi, na mambo yanaweza kufikia kwenye kuhalalisha umwagaji wa damu na kuvunja haki na heshima. Kama ambavyo tunakuta hayo katika kiwango cha ikhitilafu za ndani ya madhehebu moja, wakati kunapokuwa na michipuo mingi na kutofautiana rai katika baadhi ya ufafanuzi wa kiitikadi na kifiqihi ndani ya madhehebu ileile moja.

Hakika kila upande kuitakidi usahihi wa rai yake na kuitakidi ubatilifu wa rai ya upande mwingine ni jambo linalokubalika, kwa kujengea juu ya sharia ya haki ya ijitahidi. Lakini kupinga haki ya upande mwingine kufanya ijitihadi na kutoa rai, na kuwa na chuki dhidi yake na kutia shaka katika dini yake na kutuhumu nia yake, ni utelezi hatari unaopelekea kupasua nyanja ya kidini na kupaka matope heshima yake na kusukuma wafuasi wake kwenye mapambano na mapigano kama ilivyotokea hasa.

Hakika kutoa rai ya ijitihadi, kiitikadi na kifiqihi ndani ya vipimo vilivyokubaliwa ni jambo la kisharia, na ni haki inayowaenea wote,

wala haisihi upande mmoja kulimbikiza na kuipokonya kwa kuu-
zuia upande mwingine, hakika huo ni ugaidi wa kifikra, ni kuwa-
funga kivitendo magwiji wa ijitihadi na kuinnyima nyanja ya kielimu
utajiri wa maarifa.

Ama kuhadharisha uwepo wa rai ya kimakosa na mawazo po-
tovu yanayokhalifu itikadi iliyoenea, na mielekeo ya kifiqihi iliyo
mashuhuri, hii haipasi kuwa kwa ukandamizaji na vitisho bali ni
kwa mapambano ya kielimu na kifikra. Elimu ambayo inathibitisha
udhaifu wa rai nyingine na kosa lake, na sehemu za upotovu na ka-
soro zake, na kudhihirisha rai madhubuti na usahihi wake na kutatua
matatizo yanayotokea pembezoni mwake.

Hakika njia ya ukandamizaji na ugaidi wa kifikra haiwezi kusi-
mamisha msafara wa rai nyingine bali unaweza kuuhudumia kwa
kuhamasisha mazingatio, na kukusanya wafuasi wake kwa ajili ya
kuutetea, na kupata watu wa kuwahurumia kutokana na kudhu-
lumiwa kwao, kwa sababu ya yale wanayoyapata miongoni mwa
ukandamizaji na kupakwa matope, na hususan katika zama ambazo
umeenea humo wito wa uhuru na uwazi, na kuchomoza mageuzi na
uboreshaji.

Hakika kupasua safu za waumini na kugeuza medani yao kuwa
ni handaki la mapambano na mapigano, na kuwasukuma kwenye
kuvunja utu wa baadhi yao na kila upande kuporomosha upande
mwingine na kupaka matope shakhisiyati za upande mwingine, ni
kosa kubwa na ni hatari kubwa kuliko uwepo wa rai katika kadhia
ndogo tunayoizingatia kuwa ni kosa na batili. Kisha hakika mafunzo
ya Uislamu, tabia zake na sira ya Maimam watukufu (as) hazikubali
mfano wa njia hizi wala haziafikiani nazo.

Na kuna riwaya zilizopokewa kutoka kwa Maimam wa Ah-
lulbait watukufu (as) zinazawahadharisha wafuasi wao na mfumo

wa kubagua na baadhi yao kuwaangamiza wengine kwa msingi wa kukhitalifiana katika baadhi ya matawi ya kiitikadi. Imekuja katika kitabu *al-Kaafiy* kutoka kwa Ya'qub bin Dhahak kutoka kwa mwanume miongoni mwa watu wetu Sirraaj, na alikuwa ni mtumishi wa Abi Abdillahi (as) amesema: "Ilitokea kutajwa watu fulani mbele ya Abu Abdillahi Ja'far as-Sadiq (as), nikasema: Niwe fidia kwa-ko, hakika tunajiepusha nao, hakika wao hawasemi tunayoyasema. Akasema Imam (as): 'Wanatupenda na wala hawasemi tunayosema mnajiepusha nao?' Nikasema: Ndio. Akasema (as): 'Kwetu kuna ambayo nyinyi hamnayo, je inatupasa sisi tujiepusha na nyinyi?' Nikasema: Hapana, niwe fidia kwa ajili yako. Akasema: 'Ndivyo ilivyo kwa Mwenyezi Mungu, anayo ambayo sisi hatunayo, je unaona ametutupa?' Nikasema: Hapana Wallahi, niwe fidia kwa ajili yako, tutafanyaje? Akasema (as): 'Basi wapendeni na wala msijiepusha nao, hakika miongoni mwa Waislamu kuna mwenye fungu moja, na miongoni mwao kuna mwenye mafungu mawili na miongoni mwao kuna mwenye mafungu matatu na miongoni mwao kuna mwenye mafungu manne, na miongoni mwao kuna mwenye mafungu matano, na kati yao kuna mwenye mafungu sita, na kati yao kuna mwenye mafungu saba, hivyo haipasi mwenye fungu moja kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu mawili, wala mwenye mafungu mawili kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu matatu, wala mwenye mafungu matatu kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu manne, wala mwenye mafungu manne kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu matano, wala mwenye mafungu matano kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu sita, wala mwenye mafungu sita kubebeshwa aliyonayo mwenye mafungu saba.'"¹³

Na Allammah al-Majilisiy katika *Biharul-An'war* amefuatilizia ibara iliyopokelewa katika riwaya 'Hakika wao hawasemi ambayo

¹³ Al-Kulainiy: Muhammad bin Yaaqub katika *al-Kaafiy*, Juz. 2, uk. 42 Darul-Adhuwaa, Beirut

tunayasema' kwa kauli yake: “Yaani katika daraja za fadhila za Ah-lulbait (as) na ukamilifu wao, na katika daraja za kumjua Mwenyezi Mungu, na katika mas’ala ya kina ya Qadhwa na Qadar na mfano wa hayo ambayo inatofautiana taklifu ya waja humo, kulingana na ufahamu wao katika mas’ala ya matawi na ya kwanza ni dhahiri zaidi.”¹⁴

Na katika kitabu *al-Kafiy* vilevile kutoka kwa Abdul-Aziz al-Qaraamitisiy amesema: Aliniambia mimi Abu Ja’far (as): “Ewe Abdul-Aziz, hakika imani ina daraja kumi kwa Mwislamu, anapanda kwayo daraja baada ya daraja, asije akasema mwenye daraja mbili kwa mwenye daraja moja wewe si chochote, hadi afikie daraja ya kumi. Usije ukamdharau aliye chini yako, basi akakuangukia aliye juu yako, na unapomuona aliye chini yako kwa daraja basi mnyanyue kwako kwa upole na wala usimbebeshe asiyoyaweza usije ukamvunja. Hakika mwenye kumvunja muumini basi ni juu yake kumfunga bandeji (kumtibu).”¹⁵

Na kutoka kwa Swabah bin Siyabah kutoka kwa Abu Abdillahi (as) amesema: “Mna nini nyinyi mnajiepusha na watu, baadhi yenu wanajiepusha na wengine. Hakika waumini baadhi yao ni bora zaidi kuliko baadhi yao, na baadhi yao ni wengi wa swala kuliko baadhi yao, na baadhi yao ni wenye uoni zaidi kuliko baadhi yao, na kuna daraja katika hayo.”¹⁶

Na katika kitabu *Biharul-An’war* kutoka katika *Kitabul-Khiswali* kutoka kwa Ammaar bin Abi al-Ahwaswi amesema: “Nilimwambia Abi Abdillahi (as): Hakika kwetu kuna watu wanasema kuhusu Amirul-Muuminina (as) na wanaona ni mbora kushinda watu wote, wala hawasifu tunayoyasifu katika fadhila zenu je tuwapende?

¹⁴ Al-Majilisiy: Muhammad Baaqir katika *Biharul-An’war* Juz. 66, uk. 163 chapa ya tatu 1983 Daru turathil-Arabiyy Beirut.

¹⁵ Al-Kulainiy: Muhammad bin Yaaqub katika *al-Kafiy*, Juz. 2, uk. 45

¹⁶ Rejea iliyotangulia

Akasema: ‘Ndio, kwa ujumla, je kwa Mwenyezi Mungu si kuna ambayo hayakuwepo kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww), na kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu si kuna ambayo hayapo kwetu, na sisi tunayo ambayo nyinyi hamnayo, na mnayo ambayo wengine hawanayo?’¹⁷

Na imekuja kutoka kwa Zurara kutoka kwa Abi Abdillahi (as) amesema: “Tulimwambia: Mwenye kutuafiki miongoni mwa Maalawiyina au wengineo basi tunampenda na mwenye kutukhalifu miongoni mwa Maalawiyina au wengineo tunajiepusha naye, akasema: ‘Ewe Zurara kauli ya Mwenyezi Mungu ni ya kweli zaidi kuliko kauli yako, wako wapi waliochanganya amali njema na mbaya?’¹⁸

Na kutoka kwa Muhammad bin Isa kutoka kwa Qaasim as-Swayqali, hadith imevushwa hadi kwa Abi Abdillahi (as), amesema: “Tulikuwa tumekaa kwake, tukamtaja mtu kati ya wafuasi wetu, baadhi wakasema: Huyu ni dhaifu, Akasema Abu Abdillahi (as): ‘Ikiwa hakubaliki aliye chini yenu hadi awe mfano wenu basi hai-tokubaliwa kwenu hadi muwe mfano wetu.’¹⁹

Kunoa akili au kujaza hisia:

Katika kukabiliana na changamoto za maarifa hatari yaliyo dhidi ya fikra ya kidini, na katika kukabiliana na tufani la utamaduni wa kiulimwengu ambalo linavamia kila kona za jamii zetu na kuingia ndani ya vyumba vya nyumba zetu na kuvutia kwa mbinu zake za kimatangazo, na kwa taarifa zake za kisasa, mazingatio ya watoto wetu wa kiume na wa kike, kuna haja sana ya kuzidisha utoaji wa fikra na maarifa kutoka kwa Marjaa wetu na pande za kidini. Kama ambavyo mabadiliko ya kimaisha na maendeleo ya kiwango cha

¹⁷ Al-Majilisiy: Muhammad Baaqir katika *Biharul-An'war*; Juz. 66, uk. 169

¹⁸ Rejea iliyotangulia uk: 174

¹⁹ Rejea iliyotangulia

elimu na maarifa yanawajibisha kubadilisha mbinu za kutangaza dini na kuboresha mbinu za kuelimisha na kuelekeza.

Hakika ni juu ya medani ya kidini kuimarisha uwezo wake ili kuendana na mabadiliko na kukubaliana na changamoto. Na hayo hayapatikani isipokuwa kwa kuelekeza mazingatio yake katika changamoto kubwa, na kuongeza juhudi katika malengo ya pamoja. Ama kushughulika na tofauti za pembezoni na mambo ya matawi, hakika ni kukimbia vita vya msingi na kufanya hivyo kunadhoofisha nguvu ya kidini. Uhuru wa kutoa rai umekuwa ni kaulimbiu na haja ya kila jamii na taifa, na uwazi na majadiliano baina ya maendeleo na utamaduni umekuwa ni mfumo wanaoutarajia wenye akili miongoni mwa wanadamu katika kiwango cha kiulimwengu. Basi ni namna gani wanadini watajitokeza mbele ya wengine na hali wao hawavumiliani wao kwa wao, wala hawahukumiani kwa mjadala katika tofauti zao, wala hawawezi kuamiliana baina yao na baadhi yao kuwaheshimu wengine?

Hakika sifa iliyotawala kwa wale wanaoutumia ukandamizaji wa kifikra ni kuathirika kwao kwa hamasa za kidini na kushehe ni kwao hisia za kidini kwa anwani ya kuhami itikadi na kutetea yaliyo thabiti na matukufu, lakini wao hawatoi juhudi yoyote inayonasibiana na changamoto za kisasa katika kubainisha misingi ya itikadi, kana kwamba itikadi kwao imekusanywa katika mambo ya matawi ambayo humo wanakhitalifiana pamoja na wengine. Kama ambavyo baadhi yao wanachanganya mambo kwa kushindwa kuainisha yaliyo thabiti na yaliyo matukufu, kana kwamba ni mambo ya mazingatio, yaliyo thabiti na matukufu ni yale ambayo wao wanayazingatia hivyo, bila kujali vipimo vilivyo wazi vilivyoafikiwa na wote. Hakika sisi tuna haja ya kunoa akili zetu kwa utafiti wa kielimu na mapendekezo ya kimantiki na sio tu kujaza na kuchochea hisia.

MAMBO YA KIITIKADI NA MAWASILIANO YA KIMAARIFA

Medani ya umma katika zama hizi imeshuhudia mwanzo wa mawasiliano ya maarifa yanayobashiri kheri baina ya jopo lake la kielimu na kifikra, lakini aghlabu limeelekea katika nyanja mbili za kifiqhi na kimaarifa. Katika nyanja ya kifiqhi, mwaka 1961 huko Cairo ilitolewa Enklopedia ya Jamal Abdi Naswir ya kifiqhi ili kutaja rai za madhehebu za Kiislamu katika mas'ala ya kifiqhi, madhehebu manne, sambamba na madhehebu ya Dhahiriyy, madhehebu ya Imamiyya, madhehebu ya Zaidiyya na madhehebu ya Ibaadhi.

Na vimetoka vitabu vya kifiqhi ambavyo vinazungumzia rai za madhehebu mbalimbali katika milango yote ya kifiqhi ya Kiislamu au baadhi yake. Kama vile kitabu cha *al-Fiqih alaal Madhihabil-Khamsah* cha Sheikh Muhammadi Jawadi Mughuniyya, na rejea ya *Fiqihul-Islamiyy Waadilatithi* cha Dr. Wahbah al-Zahiliyy, na kitabu *al-Ahwaalu as-Shakhisiyya* cha sheikh Muhammad Abu Zahrah, na kitabu cha *Ahkaamul-Usrati Fiyl Islaami* cha Dr. Muhammad Mustafa Shalibiy na vinginevyo vingi.

Na ilikuwa kuanzisha *Majmaul-Fiqihil- Islaami* ni kwa maamuzi yaliyotolewa katika mkutano mkuu wa tatu wa Kiislam uliofanyika Makka tarehe 22 Rabiul-Awwal 1401 Hijiria sawa na tarehe 28 Januari 1991 ni hatua nzuri katika nyanja hii. Ambapo kongamano hili linaundwa na Maulamaa na mafaqih wanaowakilisha kila dola ya Kiislam ambao ni wajumbe katika *Munadhamatu al-Muutamaril-Islamiyy* kwa madhehebu yake mbalimbali, Sunni, Shia, Zaidiyya na Ibaadhi. Na wajumbe wake wamejipanga katika vitengo mahususi vyenye kamati ndogo ndogo. Na kati ya vitengo vyake ni kitengo cha

kuleta ukuruba baina ya madhehebu. Na katika kila semina kati ya semina za kongamano kunajadiliwa kadhia moja au zaidi ya kadhia moja ya kifikra na ya fiqhi ya Kiislam, kulingana na mkakati ulio-wasilishwa kutoka kwa wajumbe wenye kushiriki. Kama ambavyo linatolewa jarida ambalo ndani yake kuna utafiti wa kisasa wenye michango na mapendekezo kwa anwani ya: *Majalatu Majmail-Fiqihil-Islamiy* na yamekwishatoka majarida arobaini mpaka sasa.

Na miongoni mwa mafanikio mazuri ambayo yamefanywa na *Majmaul-Fiqhi al-Islamiy* ni kuwepo na harakati yenye kuendelea ya maarifa baina ya madhehebu ya Kiislam, ambayo imepangwa na *Majmau* katika semina yake ya tatu iliyofanyika Amman Jordan tarehe 8 Swafar 1407 Hijiria kwa kuunda kamati ya kutafiti chini ya jina la “*Mualimatu al-Qawaaidi al-Fiqhiyah*,” inayolenga kutafiti ulingano wa kanuni za kifiqhi katika madhehebu mbalimbali. Na baada ya miaka ulifanyika mkutano maalumu ili kufuatilia mkakati na ukamalizika kwa kuafikiana juu ya mapendekezo ya mjumbe wa Irani ambayo muhtasari wake ni kwamba, kila mwakilishi wa madhehebu achague rejea za vitabu vya asili vya kifiqhi na usuli kwao, kisha atoe kanuni kutoka humo ikiwa ni pamoja na kuashiria rejea katika kila kitabu, na katika hayo ategemeo vyanzo na rejea na rai ya madhehebu katika nyanja hii.

Na upande wa Iran umefanikisha jukumu lake kwa kuunda kamati kutoka katika Hauza ya kielimu ambayo ilifanya kazi ya kuan-daa kitabu kinachokusanya kanuni za usuli na fiqhi za Madhehebu ya Imamiya, ambacho kimechapishwa katika mijaladi mitatu mwaka 1425 Hijiria sawa na 2004.

Ama katika upande wa maarifa harakati za mawasiliano baina ya wanafikra wa umma, maulamaa wake na wasomi wake kutoka katika madhehebu mbalimbali na makundi yenye nguvu na yenye harakati, kuna zaidi ya mkutano mmoja na kikao kimoja kinachofanyika kila

mwaka sehemu mbalimbali ulimwenguni, ili kuzungumzia mambo ya Kiislam na hali ya umma. Na kuna majarida ya kifikra na maarifa, maalumu na ya kawaida ambayo wanashiriki katika kuyahariri waandishi wa pande mbalimbali na madhehebu mbalimbali katika umma.

Udhaifu wa mawasiliano ya kiitikadi:

Lakini katika upande wa utafiti wa kiitikadi, na katika medani ya elimu ya theiolojia, ndiko kwenye matatizo na kusikokuwa na harakati za mawasiliano ya baina ya madhehebu za umma na makundi yake na hivyo kusababisha uzembe na udumaavu. Ambapo nyanja hii bado ingali ni uwanja wa mzozo na mahala pa mvutano, mazingira yake yanatawaliwa na hali ya mzozo na harakati zake zimetawaliwa na hali ya ugomvi.

Inanidhihirikia mimi kwamba maulamaa werevu katika umma hawajatoa katika nyanja hii yanayostahiki miongoni mwa mazingatio na kujali, na wameiacha kwa ajili ya hazina za zama iliyopita, kutokana na yaliyomo humo miongoni mwa ugomvi na ikhitalafu, hivyo medani imekuwa ni kwa ajili ya nguvu zenye kuchupa mipaka zenye kasumba kutoka katika mirengo na madhehebu mbalimbali. Na ushahidi mkubwa juu ya hilo ni maandishi ya uchochezi dhidi ya madhehebu hii au ile na fatwa za kukufurishana dhidi ya kundi hili au lile na midahalo isiyo ya kielimu ambayo inarushwa na baadhi ya vituo vya matangazo, yenye kusheheni mengi kati ya uchochezi na dharau ambayo inawasha moto wa uadui na chuki baina ya Waislamu.

Na katika tovuti kuna sehemu maalum nyingi za kurushiana tuhuma na matusi na lawama. Na hakuna shaka kwamba kadhia ya itikadi ndio ambayo ina umuhinu mkubwa zaidi katika kiwango cha

kidini, nayo ndio msingi wa dini, asili yake na chimbo lake, kama ambavyo ina athari kubwa katika hisia za mwanadamu na mwelekeo wake kimwenendo na kielimu. Na ikiwa kujuana na kuwasiliana kunatakikana baina ya wanajamii wa umma katika nyanja mbalimbali, basi katika nyanja za itikadi kuna umuhimu na faida zaidi. Na hiyo ni kwa sababu:

Kwanza: Inamsaidia mwanadamu Mwislamu kugundua haki na kujua usahihi katika mas’ala ya kiitikadi kwa njia ya kuelewa kwake rai mbalimbali na kufahamu kwake dalili zake. Sio sahihi mwanadamu kuendelea katika itikadi yake pamoja na aliyoyarithi kutoka kwa baba zake na babu zake au aliyoyazoea katika mazingira yake na hali yake bila ya kutafiti na kupembua, dalili na hoja.

Pili: Hakika kusoma kwa maudhui rai za makundi na pande za itikadi nyingine kunamuwezesha mwanadamu kuwajua wengine kwa uhakika wao na uhalisia wake, wakati ambapo ukosefu wa maarifa ni sababu ya kutomjua mwingine na kutengeneza hali isiyokuwa makini katika mitazamo yake. Hakika baadhi ya Waislamu wanakuwa na dhana mbaya dhidi ya wenzao na wanawahukumu hukumu ya dhulma kwa kujengea juu ya utangulizi wa kimakosa na taarifa za kimakosa, ambazo zinaweza kuchukuliwa kutoka kwa wgomvi wao na wapinzani wao.

Na haya ni mambo ambayo Qur’ani Tukufu imeyatahadharisha: **“Chunguzeni msije mkawasibu watu kwa kutojua.”** Na pengine rejea nyingi ambazo zinazungumzia desturi na mila, madhehebu na makundi, zimekumbwa na kasoro hii kubwa, na kwa masikitiko makubwa ni kwamba rejea ya Hadithi ya *al-Mausu’atu al-Muyasaratu Fiy Adiyaani Wal – Madhaahibi Wal-Ahzabil-Mu’aswirah* iliyotolewa na Taasisi ya Kiislamu ulimwenguni nayo ni *Naduwat al-Alamiyat Lishabaabil-Islamiy* na ikatangazwa kwa wingi na kwa machapisho ya mara kwa mara, inaelezea madhehebu mengine na

pande zingine za Kiislamu zinazopinga mfumo wa Salafi, kwa sura mbaya na kwa njia iliyojaa chuki na kasumba. Kana kwamba upande ulioitoa unataka kueneza ugomvi na uadui baina ya vizazi vya umma wa kileo. Na ambayo tunayatarajia kwa haraka ni upande ulioitoa kujitolea kurejea kuangalia upya katika mada za rejea hii.

Hakika mfano wa juhudi hizi zenye kuchukiza zinatia mkazo dharura ya kuwa wawazi na kuwa na mawasiliano ya maarifa ya moja kwa moja baina ya michepuo ya thielojia na mirengo ya itikadi katika umma, na hususan katika upande wa jopo la kielimu.

Tatu: Hakika mawasiliano ya kielimu na kutafiti mambo kwa maudhui na ikhilasi katika nyanja yoyote ya kidini na ya maarifa kunatoa fursa ya kupevuka rai, kukamilika kwa fikra, kufungua mifundo na kuziba mianya. Kama ambavyo inawezekana kukurubiana na kukamilishana katika kutatua mambo ya kifiqhi na kimaarifa, hakika inawezekana kufikia baadhi ya ufumbuzi na kusahihisha baadhi ya rai katika mas'ala ya kitheiolojia na kiitikadi. Hususan ukizingatia kwamba baadhi ya ikhitilafu zilikuwa zinaimarishwa na sababu za kisiasa na maslahi katika historia iliyopita, na umma ume-kwishayavuka hayo.

Nne: Kuna mas'ala mapya katika elimu ya theiolijia ambayo yanatengeneza changamoto mbele ya itikadi ya Kiislamu kwa ujumla, nayo yanahitajia ushirikiano baina ya Maulamaa wa umma waliobobea kutoka katika madhehebu mbalimbali ili kuweka wazi mtazamo wa Kiislamu kuhusu mas'ala haya yaliyopo katika akili za vizazi vya Kiislamu vya kileo. Na kwa sababu hizi na nyinginezo inapasa kuzingatia kuanzisha harakati za kielimu za maarifa kwa mawasiliano na uwazi baina ya maulamaa wa umma wenye kujali utafiti wa itikadi na elimu ya theiolojia kutoka mirengo na madhehebu mbalimbali.

Mapendekezo katika mawasiliano:

Hakika medani ya umma na hususan katika zama za leo ambazo ndani yake changamoto zinaongezeka na mazingira yake yanasifika kwa uwazi wa maarifa, kuna haja ya kujitolea kiasi fulani ili kuvunja hali ya kudumaa na utengano katika upande wa itikadi na maarifa, na kutoa fursa ya mawasiliano ya kielimu na kutoa rai na fikra kimaudhui na kwa uadilifu, na inawezekana kuwa mapendekezo yafuatayo ndio njia ya kuwasiliana:

- i. Kuanzisha kitivo cha masomo ya itikadi na elimu ya theiolojia ya ulingano kwa kuoanisha masomo ya elimu ya fiqhi ya ulinganisho.
- ii. Kuunda taasisi ya kielimu ya Kiislam inayojali masomo na utafiti wa itikadi kwa kushirikisha maulamaa na wanafikra wanaowakilisha mirengo mbalimbali ya shule za theiolojia katika umma mfano wa *Majmaul-Fiqhi*. Na tunataraji kuwa itarudiwa tena tajiriba elekezi ya *Majimaul-fiqihil-Islamiy* ambayo imetangulia kuashiriwa: Kwa kumkalifisha kila mwakilishi wa madhehebu kutoa rai ya madhehebu yao katika nyanja ya kanuni za usuli na fiqhi, tunatamani upatikane mfano wa hayo katika nyanja ya itikadi vilevile, kwamba maulamaa kutoka kila madhehebu watoe rai zao za kiitikadi na kitheolojia kwa njia ya kielimu yenye kuaminika ili hiyo iwe ni chanzo na rejea yenye kutegemewa kwa wengine juu yao.
- iii. Kutoa jarida mahususi la utafiti wa elimu na masomo ya itikadi, lenye uwazi katika mirengo mbalimbali, na kusambazwa maandishi yake ya kielimu na kufanya mijadala pamoja na shakhisiya zao za kimaarifa.

- iv. Kufanya kongamano la ubobezi na kujadiliwa mambo ya kiitikadi na elimu ya theiolojia na humo zishirikishwe madhehebu mbalimbali, na kila kongamano litafiti kadhia maalum, mfano: Mas'ala ya umaasum au Qadhwa na Qadar au Majina ya Mwenyezi Mungu na sifa zake au Uimam, na vilevile kutafiti mas'ala mapya katika elimu ya theiolojia, kama vile wingi wa dini, uhusiano baina ya dini na elimu, huromonotic au tafsiri ya nususi.

Inaweza kusemwa, hakika yanayoukabili umma miongoni mwa changamoto za kisiasa na kiuchumi zinafaa kuzingatiwa zaidi kuliko utafiti huu wa kinadharia. Lakini mimi najibu pamoja na kujua hatari ya changamoto zilizotajwa kwamba kupuuza nyanja ya utafiti wa itikadi kunasababisha mengi kati ya visababishi vya kasoro na kudhoofisha uwezo wa umma katika kukabiliana na changamoto hizo. Na kati ya muonekano wa kasoro ni kutoa fursa kwa wenye kasumba na wapotoshaji kuchezea umoja wa umma na kuchana safu zao kwa fikra zao za kibaguzi za uchochezi, hivyo ni lazima kukabiliana nao kwa fikra za kielimu na za kimaudhui.

Kama ambavyo mambo ya itikadi yana athari ambayo haiwezekani kuikanusha na kuipuuza katika nafsi za wanajamii wa umma, kutengeza fikra ya kidini na uhusiano wake pamoja na baadhi yao, kwa nini tuache mambo haya muhimu yenye kuathiri katika wingu lililorithiwa katika historia, na ndani ya hali ya utengano na kutengena, na lugha ya ghadhabu na hisia, je si bora kunyanyua na kuboresha kiwango cha mahusiano na jambo la kiitikadi na kwenda kwenye lugha ya elimu na maarifa na ndani ya wigo wa mawasiliano na majadiliano?

Hutopata katika utamaduni wowote kati ya tamaduni yenye kulingania uwazi wa kimaarifa mpana zaidi kuliko ilivyolingania Aya tukufu:

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ
الَّذِينَ هَدَاهُمْ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ

“Ambao husikiliza maneno, wakafuata mazuri yake zaidi. Hao ndio aliowaongoa Mwenyezi Mungu, na hao ndio wenye akili.”

(Surat Zumar: 39 : 18)..

Hakika inatoa bishara kutoka kwa Mwenyezi Mungu kwa ambao wanasifika kwa kufunguka katika maarifa na kufanya ukosoaji na kunyoosha maudhui, wao wanatafuta rai na fikra, ambapo “**Wanasikiliza kauli**” na kusikiliza ni daraja la juu kuliko kusikia, kwa sababu inaonyesha juu ya kusudio na uzingativu, wakati ambapo kusikia inawezekana isiwe hivyo. Na baada ya kusikiliza na kujua rai mbalimbali unakuja umuhimu wa kukosoa na kusahihisha ili kuchagua rai sahihi zaidi na fikra bora zaidi “**Wanafuata mazuri yake Zaidi.**” Kufunguka kulikoambatana na kutumia fikra na muongozo wa akili hakuna hofu humo, wala hakuna madhara humo, bali ndio njia ya kuongoka kwenda kwenye haki na kheri.

Amesema Ibnu Ashuri katika *Tafsiri* yake kuhusu Aya Tukufu: “Yaani wanasikiliza maneno yanayowalingania kwenye uongofu mfano wa Qur’ani na muongozo wa Mtume (saww), na wanasikiliza maneno ambayo watu wake wanataka kuwaondoa kwenye imani miongoni mwa uongo wa viongozi wa ukafiri. Wanaposikiliza hayo wanafuata mazuri yake, nayo ndio yanayolingania kwenye haki.”²⁰

Na katika Aya Tukufu kuna dalili mbili muhimu:

Kwanza: Kutia mkazo wa kuamini akili ya mwanadamu, kwani ndio rejea yenye kutegemewa katika kupambanua baina ya haki na batili na baina ya kheri na shari.

²⁰ Ibnu Ashuri: Muhammad Twahir katika *Taharir wa tanuwir*, Juz. 24, uk. 51 chapa ya kwanza 2000 Beirut Muasasatu Taarikh.

Pili: Uaminifu wa hali ya juu wa dini, kwa haki yake na ubora wake, kwa hiyo haiogopi wafuasi wake kuwa wazi kwa wengine miongoni mwa watu wa dini na rai, ambapo wafuasi wake wamekwishajua ukweli wa dini na wanatumia akili zao katika kulinganisha na kupambanua.

Na kuna nususi nyingine za kidini zinamshajiisha mwanadamu muumini kutafuta kila fikra yenye manufaa na kufumbia macho chanzo chake. Kama vile Hadithi iliyopokewa kutoka kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww): “Neno la hekima ni haki ya muumini iliyopotea, popote anapoipata basi yeye ndio ana haki nayo Zaidi.”²¹

Na imepokewa kutoka kwa Imam Ali bin Abi Twalib (as): “Hekima ni haki ya muumini iliyopotea, basi itafuteni hata kwa washirikina ili muwe ni wastahiki zaidi kwayo na muwe ndio watu wake.”²² Na katika neno lingine kutoka kwake (as):

“Hekima ni haki ya muumini iliyopotea, chukueni hekima hata kwa watu wanafiki.”²³

Pamoja na uwazi wa mtazamo huu wa Kiislamu isipokuwa hakika hali za kasumba za kimadhehebu zimekumba baadhi ya kundi la umma kwa kuanza kujifungia na kujitenga kimaarifa baina ya mirengo na mielekeo ya kifikra katika umma. Na kwa masikitiko ni kusoma kwamba baadhi ya maulamaa Waislamu wao wanajifakharisha kwa kuzipuuza kwao rai za wengine, na kupinga kwao kusoma. Kwa mfano tunasoma aliyoyaandika mwanahistoria Shamsi Diyn Muhammad bin Ahmad bin Uthman Dhahabiy (ali-yefariki mwaka 748H), naye ni mwanachuoni mtunzi mashuhuri, pale anapoeleza katika kitabu chake *Siyaru Aalami Nabilaai*

²¹ Tirimidhiy: Muhammad bin Isa katika *Sunan Tirimidhiy*, Hadithi namba 2687 chapa ya kwanza 2000 Darul- Kutubil- ilimiya Beirut.

²² Raishihariy: Muhammadiy katika *Mizanul-Hikimah*, namba 4210

²³ *Nahjul-Balaghah*, maneno Qiswaaril- kalmaati namba 80

kuhusu Sheikh Mufid Muhammad bin Nuumaan al-Baghidadiy (aliyefariki mwaka 413H), anasema: “Naye ni kati ya Maulamaa mashuhuri wa kishia na ambao zinakubaliwa rai zao za kiitikadi. Hakika Shaikh Dhahabiy anamshukuru Mwenyezi Mungu Mtu-kufu kwamba hakusoma chochote katika utunzi wa mwanachuoni huyu ambacho kinawakilisha mrengo wa kifikra wa itikadi katika medani ya umma.”

Na cha ajabu ni kwamba Sheikh Dhahabiy ananukuu maneno ya kupongeza na kusifia kutoka kwa Maulamaa na wanahistoria kuhusu Sheikh Mufid na kwamba kati ya sifa zake ni kujali kusoma vitabu vya wapinzani wa madhehebu yake na kwamba anavisoma na anavihifadhi! Dhahabiy anasema: “Ni mwanachuoni wa kishia mtunzi, Sheikh Mufidi na jina lake ni: Muhammad bin Muhammad Nuumaan al-Baghidadiy Shi’iy na anajulikana kwa Ibnul-Mu’alim, alikuwa ni mwenye elimu, mtafiti na mantiki, uchamungu na adabu, Ibnu Twayi amemtaja katika *Taarikhul-Imamiyah*, akampongeza na kumsifia na akasema alikuwa wa kipekee katika kukusanya elimu mbalimbali: Usuli, Fiqihi, Akhbaari, Ma’arifatu Rijaali, Tafsir, Nahau na mashairi.”

Na alikuwa akijadiliana na watu wa kila itikadi pamoja na ukubwa wa dola ya Bahai, na cheo kikubwa cha makhalifa. Alikuwa na nguvu ya kinafsi na mwingi wa wema, mwingi wa unyenyekevu, mwingi wa swala na funga. Anavaa mavazi magumu miongoni mwa nguo, na alikuwa anadumu katika kusoma na kusomesha na kati ya watu wenye kuhifadhi. Inasemekana kwamba: Hakuacha kitabu chochote cha mpinzani isipokuwa alikihifadhi na kwa hili aliweza kutatua maswali ya watu, na alikuwa ni kati ya watu wanaopupia kufundisha, hadi akasema: Alifariki mwaka 410H na jeneza lake lilisindikizwa na watu 80,000. Na inasemekana utunzi wake ulifikia

vitabu 200, na alhamdulillah kwamba sijaona chochote miongoni mwavyo.”²⁴

Na unaweza kukuta hali hii katika wafuasi wa madhehebu mbalimbali, hivyo ni lazima kuandaa mazingira yenye kusukuma mawasiliano ili umma uvuke hali za utengano na sababu za mfarakano na mpasuko.

²⁴ Dhahabiy: Shamsi Diyn Muhammad bin Ahmad katika *Siyaru Alaami nabilaai*, Juz. 17, uk. 344 chapa ya tisa Beirut Muasasatu Risalaah

NAMNA GANI TUNASOMA TURATHI

Kila kizazi kinakuja kikiwa kipya katika maisha, hakina maarifa wala ujuzi wa mazingira yake, hivyo kinahitaji mtazamo utaka-okiwezesha kuyaangalia maisha, na dhana zitakazoratibu fikra yake na njia ya kupita katika maisha yake, na aina ya mwenendo kitaka-oufuata, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا

“Mwenyezi Mungu amewatoa katika matumbo ya mama zenu hamjui kitu chochote.” (Surat Nahli: 78).

Na kwa sababu kukua kwa kizazi kipya kunategemea uangalizi wa kizazi kilichotangulia, basi ni kawaida kurithi kutoka kwao mtazamo wake na mbinu zake katika kuishi na maisha, kama ambavyo kinachukua kutoka kwao lugha ya mazungumzo, na njia ya harakati, ambapo kinaleleka juu ya hilo, na yanamea hayo katika nafsi yake kwa njia ya maingiliano na tabia, na hivyo kinashikamana na mambo yao kama sehemu ya ada yake ya kihisia kutoka kwa watangulizi wake waliotangulia.

Kisha hakika turathi ya wazazi ndio chaguo jepesi na la karibu ambalo mwanadamu hulipata wakati wa kutafuta kwake mtazamo wa maisha, na njia ya maisha. Hii ndio tafsiri ya vizazi kurithi fikra na dhana na kuiga nyendo ambazo zinaweza kupatwa na mabadiliko na mageuzi kadiri vizazi vinavyozidi kuendelea, lakini pamoja na kuhifadhi maelekezo ya msingi.

Na inaweza kutokea mabadiliko kwa kizazi fulani kugeuka kwa kuacha mila ya watangulizi wake, kwa kudhihiri harakati za uasi

wa utamaduni, na kuelekea kwenye ubora, kama vile kuitika wito wa Manabii, au kuelekea katika hali mbaya zaidi kama vile hali ya kuritadi na kupotoka kutoka katika mfumo wa Mwenyezi Mungu Mtukufu.

Dhana ya turathi:

Turathi katika lugha ya Kiarabu ni tamko linalotokana na *al-Irith* (urithi) na *al-Wirith* na *al-Miraath*), na yote yanatokana na mada *wa ra tha*. Nalo linamaanisha anayoyaacha mwanadamu kwa warithi wake kati ya mali au ukoo. Hivyo anachokiacha aliyetangulia kwa anayefuata miongoni mwa manufaa ya kimada au kimaanawi yanaitwa turathi. Na Qur’ani Tukufu imetumia mnyumbuliko wa mada ya *wa ra tha* kuonesha kuhama kwa utajiri wa kimada na utajiri wa kimaanawi wa kifikra.

Katika aina ya kwanza ni kauli yake (swt):

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا

“Na mnakula mirathi kula kwa pupa.” (Surat al-Fajri: 19).

Yaani mnakula fungu la washirika wenu wanyonge katika mirathi na mnaikusanya na kuiweka katika fungu lenu. Na kauli yake (swt):

فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمَّهِ الثُّلُثُ

“Na akiwa hana mtoto, akarithiwa na wazazi wake wawili, basi mama yake atapata theluthi.” (Surat Nisaai: 11).

Na katika maana ya urithi wa kiroho na utamaduni ni kauli yake (swt):

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا

“Kisha tukawarithisha kitabu wale ambao tumewateua miongoni mwa waja wetu.” (Surat al-Fatir: 32).

Na kitabu ni ujumbe wa Mwenyezi Mungu, na mfano wake ni kauli yake (swt):

وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ

“Natukawarithisha Bani Israil kitabu.”
(Surat al- Ghaafir: 53).

Na yamekuja matumizi haya katika Aya nyingine katika Qur’ani Tukufu. Kama ambavyo imepokewa katika Hadithi za Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) maana ya urithi katika ada zilizorithiwa: “Mtume (saww) alimtuma Ibnu Muraba’a al- Answaariy kwa watu wa Arafah ili awaambie: Kaeni katika mipaka yenu hii, hakika nyinyi mko katika urithi miongoni mwa urithi wa Ibrahim.”²⁵ Ni ishara kwamba ibada ya Hija na mipaka yake ni miongoni mwa urithi wa Nabii wa Mwenyezi Mungu Ibrahim (as) aliyofunuliwa kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Na miongoni mwa kauli za Imam Ali (as): “Elimu ni urithi mtukufu” na hakuna urithi kama adabu.”

Kutokana na nususi hizi na mfano wake yanadhihirika matumizi ya mnyumbuliko wa mada *wa ra tha*, katika maana ya urithi wa

²⁵ Ibnu Maajah: Muhammad bin Yazid al-Qazuwiniy katika *Sunan Ibnu Maajah*, Juz. 2 uk: 1002, Hadith namba 3011 Darul-fikir - Beirut.

kimaanawi na kiutamaduni, na sio tu urithi wa kimada, bali hakika baadhi ya nususi zinatia mkazo katika matakwa ya urithi wa kiutamaduni katika matumizi yake ya mada ya *wa ra tha*, na kupinga matakwa ya kurithi mali kama vile hadithi iliyopokewa kutoka kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) na ambayo amenukuliwa katika rejea mbalimbali kama vile *Sunan Ibnu Maajah, Sunan Darmiy, Sunan Tirimidhiy, Biharul-An'war* na nyinginezo, kutoka kwa Abi Dardaiy kutoka kwake (saww): “Hakika Maulamaa ni warithi wa Manabii, na Manabii hawakurithi dinari wala dirihamu bali wamerithi elimu, basi mwenye kuichukua atakuwa amepata bahati kubwa.”²⁶

Na kwa hivyo tunashangazwa sana na aliyoyasema Dr. Muhammad A'bid al- Jaabariy pale alipokataa kabisa matumizi ya neno hili katika maneno ya kiarabu cha zamani ambapo amesema: “Na tunaweza kuona kwa kuongeza katika yaliyotangulia kwamba hakuna neno Turathi wala neno Miraathi wala neno lolote lililo katika mnyumbuliko wa mada *wa ra tha* lililotumika zamani kwa maana ya urithi wa utamaduni na fikra kulingana na tujuavyo, maana ambayo ndio inayokusudiwa sasa katika neno Turathi katika mazungumzo yetu ya kileo. Hakika maana iliyokuwa inakusudiwa katika neno hili Turathi na katika mnyumbuliko wake katika maneno ya kiarabu cha zamani daima ilikuwa ni: mali, na kwa uchache ni hadhi. Ama jambo la fikra na utamaduni lilikuwa halipo kabisa katika matumizi ya neno Turathi na maana zake.”²⁷

Umma na turathi:

Hakika hazina ya umma wowote ni urithi wake wa kiutamaduni, kifikra, kidini, kifasihi na kisanaa ambao wanapokezana na wanari-

²⁶ Rejea iliyotangulia, Juz.1 uk.81 Hadithi namba 223.

²⁷ Al-Jaabiriy: Muhammad A'bidi katika *Turathi wal-Hadaathah*, uk. 22 chapa ya 1991, Markazi Dirasaati al-Wahadati al-Arabiyah – Beirut.

thishana vizazi kwa vizazi. Na umma unatofautiana katika ukubwa wa hazina yake, kulingana na kutofautiana kiwango cha maendeleo yake, maendeleo makubwa yanazalisha urithi mkubwa na wa kiwango cha juu, na hivyo tunakuta urithi wa utamaduni wa baadhi ya umma ni mdogo na mwepesi wakati ambapo urithi unakuwa mpana na mwingi kwa umma nyingine. Kama ambavyo daraja ya kushikamana na kuambatana na urithi inatofautiana kati ya umma na umma mwingine, na kati ya kizazi na kizazi kingine kutokana na sababu mbalimbali.

Umma wa Kiislamu ni kati ya umma zenye kujali na kushikamana sana na hazina yake kwa uliyonayo miongoni mwa sifa, na mshikamano wa kidini unaufanya kuwa ni sehemu takatifu na ibada, nayo ni hazina pana yenye kuenea. Inaenea nyanja zote za kifikra na kitabia, kwa tabia ya upana wa ujumbe wa Kiislamu, na kutatua kwake nyanja zote za maisha, mtu binafsi, jamii, kimada na kiroho.

Kama ambavyo kiwango cha ustaarabu na maendeleo ambayo yameletwa na maendeleo ya Kiislam katika zama za mwanzo, kimezalisha msukumo mkubwa wa uzoefu na ujuzi, na utajiri mkubwa miongoni mwa maarifa na utamaduni. Na inaweza kuwa miongoni mwa sababu za umma kushikamana na hazina yake ya Kiislamu, ukiongezea yaliyotangulia ambayo yalikabili umma katika zama hizi za mwisho miongoni mwa matatizo na mgongano ni kule kubainika na kudhihiri vitisho vyenye kutishia uwepo wake na heshima yake, hususan majaribio na mikakati ambayo inalenga kuiteketeza hazina ya umma na mshikamano wake wa kidini, na kuhakikisha unashindwa kisaikolojia na unatengwa mbali na vyanzo vya nguvu yake na uvumilivu wake, na kufuta umoja wake kwa kuzingatia kwamba hazina yake ya kidini ndiyo kitovu cha umoja huo na mafungamano baina ya jamii zake na wananchi wake wenye makabila mbalimbali na kaumu na matabaka tofauti.

Na katika kukabiliana na hatari na vitisho hivi kama kulipiza kisasi dhidi yake, umma umezidi kushikamana na hazina yake, na kushikamana na dini yake, kama ngome ya kulinda utu wake na hifadhi ya kulinda dhati yake. Na yameshindwa majaribio ya kuutenganisha umma na hazina yake, pamoja na majaribio hayo kuwa na uwezo mkubwa na nguvu kubwa, ambapo zimeafikiana tamaa na nguvu za dola za nje pamoja na maelekezo ya nguvu pinzani za ndani ambazo baadhi yake zimefikia katika nafasi za utawala na mada-raka kwa msaada wa nje, ili kutekeleza mikakati ya kufuta hadhi ya umma na kuutenganisha na hazina yake. Na mambo yamefika mbali kiasi cha baadhi ya nguvu hizo zenye kutawala kuingilia hata uhuru binafsi, na hivyo kuzuia wanawake wa Kiislamu kuvaa hijabu na kumwadhibu mwananchi wa Kiislamu kwa sababu ya kutekeleza faradhi ya swala.

Na gazeti la *al-Hayaa* limesambaza katika toleo lake la kila wiki ripoti kuhusu hatua ambazo viongozi wa jeshi la Uturuki walizichukua kwa mtu ambaye alionekana anatekeleza swala, au mke wake anashikamana na hijabu miongoni mwa askari na makamanda wa jeshi. Na miongoni mwa yaliyokuja humo ni: Tangu mwaka 1996 walifukuzwa zaidi ya makamanda 1350 katika jeshi la Uturuki, na tukiongeza kwao wale ambao walifukuzwa katika jeshi katika kipindi cha masomo yao katika kitivo cha kijeshi na wengine ambao waliona ni bora kustaafu katika jeshi mapema, basi idadi itakuwa ni baina ya makamanda 3500 na 4000, lakini nini kosa ambalo wamelifanya wote hawa?

Tabia isiyodhibitiwa: Ukweli ni kwamba wanachotuhumiwa nacho hawa ni kuswali katika misikiti na hususan wake zao wanatuhumiwa kwa kuvaa hijabu, na maamuzi ambayo yanachukuliwa na baraza kuu la kijeshi katika jambo hili ni makali. Imenukuliwa ripoti kutoka kwa mmoja wa makamanda waliofukuzwa baada ya miaka

22 ya kutumikia jeshi, Abdul-Wahdi Qaulajiy, anasema: “Siku moja kiongozi wangu aliniambia: Ni wajibu wako kumtaka mke wako avue hijabu vinginevyo utafukuzwa kazi jeshini. Nikamjibu: Hakika hijabu ni sehemu ya dini yangu ikiwa mimi ni muumini ni wajibu wangu kuheshimu sharia za dini, na baada ya miezi michache nilifukuzwa jeshini miaka mitano kabla ya muda wangu wa kustaafu, na nikapata hasara ya kila kitu katika kazi yangu, cheo changu, na dhamana yangu ya kijamii.”

Na katika kisa kinachofanana na hicho anasema kamanda mwingine Mustafa Iroul: “Ilikuwa ni katika ada yangu kwenda kuswali katika ukumbi wa kuswalia katika makao makuu ya jeshi pamoja na askari watatu au wanne wa cheo cha chini, na kwa bahati mbaya siku hiyo kamanda wa zamu ya ulinzi wa siku hiyo alitembelea sehemu ya kuswalia na akaniona na mimi naswali, akaniuliza kwa nini unaswali? Je, unafunga mwezi wa Ramadhan? Kisha nika-hamishiwa sehemu za mashambani kisha mambo yakamalizikia kwa kufukuzwa.”²⁸

Na mambo kama haya yanatokea katika nchi zaidi ya moja miongoni mwa nchi za Kiislamu, lakini matokeo yake aghlabu ni ya kinyume na wanavyotarajia maadui, ambapo umma unazidi kung’ang’ania katika dini yake na hazina yake, na dalili iliyo wazi zaidi kuhusu hilo ni huu mwamko mkubwa na mpana uliyozuka katika jamii na mataifa mbalimbali ya Kiislamu.

Kuitazama upya turathi:

Hakika umma kujali hazina yake na kuiheshimu historia ya watangulizi wake, haipasi kupelekea kwenye hali ya kutekwa, kupigwa na butwaa, kusimama na kudumaa. Kufanya hivyo itakuwa ni kutoka katika

²⁸ *Al-Hayatu al-Usubu’iyah*, la London toleo la tarehe 6 Octoba, 2003

uwiano wa kihistoria, na kumalizika dauru ya maendeleo, na kukubali kurudi nyuma katika mwendo wa maisha. Hazina ya umma katika ujumla wake isipokuwa nususi za kisharia zilizo thabiti, inaelezea juhudi ya mwanadamu, katika fikra na vitendo walivyovifanya vizazi vilivyotangulia, nayo ni mahala pa kupata habari zake na historia yake.

Na haiwezekani kudai umaasumu na ukamilifu wa juhudi yoyote ya binadamu, ukiondoa yale yanayotokea kwa wahyi wa Mwenyezi Mungu, na kinga maalum (umaasumu), hivyo ni kawaida hazina kuwa na nukta za udhaifu na nguvu, kondefu na nono, kosa na sahihi, kama ambavyo kunukuu turathi kupitia mwenendo wa zama unaifanya ikabiliwe na shaka na upotoshaji.

Na sio kila kitu katika hazina ingawa ni sahihi kinakubali kufanywa na kutekelezewa katika kila zama, hiyo ni kwa kuwa kutofautiana zama na mazingira kunaweza kuanzisha ikhitilafu katika dhana na misingi, na katika uzani, vipimo na kipaumbele, bali mafaqih wamazingumzia mchango wa zama na sehemu katika kupanga hukumu za kisharia katika maudhui. Kisha hakika mabadiliko ya maisha yanaibua maswali mapya na changamoto za kisasa zinazopelekea kufanya kazi ya kuongeza hazina, na kuchangia katika kuipangilia na kuiboresha.

Mambo yote haya yanapelekea kuangalia hazina na kuamiliana nayo kwa akili iliyo wazi na uelewa wa kileo, na tunapokuta Qur'ani Tukufu inazikosoa jamii nyingine kwa sasabu zimedumaza akili zao na kufuata njia ya watangulizi wao, bila ya kufikiri na kudadisi, hakika hiyo inamaanisha kwamba inataka kuanzisha mfumo wa kuamiliana kwa uelewa na hazina ya waliotangulia kwa kutumia akili, na kwa kutumia vipimo sahihi katika kuchambua hazina na kuchukua yaliyo sahihi na kuepuka makosa, na sio kustaajabishwa na kujisalimisha na kutumbukia na kuwa mateka wa hazina. Anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا
 قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ
 آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ قَالَ أُولُو جِبْتِكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ
 عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

“Na kadhalika hatukumtuma muonyaji kwenye mji wowote kabla yako ila wapenda anasa wake walisema: Hakika sisi tuliwakuta baba zetu juu ya desturi na tunafuata nyayo zao. Akasema: Hata nikiwaletea yenye muongozo bora kuliko mliyowakuta nayo baba zenu.” (Surat Zukhruf: 23 – 24).

Hakika kusoma mfumo wa waliotangulia kunaweza kukibainisha kizazi makosa ya mfumo wa waliotangulia na upotovu wake, na kunaweza kuweka wazi uwepo wa yaliyo sahihi zaidi na muongozo bora zaidi, na kinachotakiwa sio tu kuepuka upotovu na kosa bali ni kutafuta kilicho bora na kizuri zaidi, hata katika duara la usahihi.

Inaweza kuwa waliyoyafuata waliotangulia yanafaa kwa zama zao na mazingira yao, na ni juu ya kila kizazi kuhakiki yale yaliyo bora zaidi na yanayofaa zaidi kwa wakati wake. Haya ndio tunayoyapata katika kauli yake (swt):

أُولُو جِبْتِكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

“Hata nikiwaletea yenye muongozo bora kuliko mliyowakuta nayo baba zenu.” (Surat Zukhruf 43 : 24)

Na ikiwa tuna matumaini kama Waislamu na mfumo wa jumla wa watangulizi wetu katika njia ya Uislamu, hakika hilo halituta-ki tuache kuchunguza na kuangalia na kutafiti katika ufafanuzi wa mfumo huu na utekelezwaji wake, na kukubali changamoto za kileo ambazo tunaishi nazo. Na katika upande wa kidini hakika kujua kwetu yaliyoelezwa katika fikira na sharia miongoni mwa majaribio ya kupotosha na kupaka matope kutoka katika utamaduni ulioingizwa na pande pinzani katika safu za umma, kunatulazimisha tujitahidi kupembua na kuwa makini ili kuvuka athari za majaribio hayo ili tusinasibishe kwenye dini mambo ambayo hayamo, na tukawa tunajumuishwa na adhabu ya Mwenyezi Mungu Mtukufu ambapo anasema:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

“Na ni nani mwenye kudhulumu zaidi kuliko yule anayemzulia Mwenyezi Mungu uongo.” (Surat Swaf: 7).

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ
وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

“Wala msiseme uongo kwa kuropokwa na ndimi zenu: Hiki ni halali na hiki ni haramu mkimzulia uongo Mwenyezi Mungu.”
(Surat Nahl: 116).

Kisha hakika watangulizi wetu walijitahidi katika kufahamu dini kulingana na uwezo wao na kiwango cha maarifa yao, na hakuna

yanayotulazimisha kubakia kwenye mpaka wa ufahamu wao na jiti-hada zao, hakika sisi tunalazimika kwa hilo katika tamko thabiti, ama tafsiri ya waliotangulia na fahamu yao katika maandiko sio sehemu ya dini, bali ni maarifa ya binadamu, yanaweza kujadiliwa, kukubaliwa na kukataliwa kwa msingi wa utafiti wa kielimu. Na hii ndio mantiki ya kauli inayosema kuhusu wajibu wa ijitihadi kuwa ni wajibu kifai juu ya umma, kwamba kuwepo na harakati ya ijitihadi katika kila zama na kila kizazi. Anasema Sheikh Muhammad Mah-diy Shamsi Diyn:

“Haja ya umma kwenye ijitihadi na kwa mujitahidina: Hakuna shaka kwamba kupata ijitihadi ni wajibu kisharia, wajibu wa kinafsi, wajibu kifai juu ya kila Mwislamu mwenye kuweza hilo. Na wajibu huu hauondoki kwa umma isipokuwa akipatikana mujitahidi ambaye anatimiza wajibu kifai, na hakuna kiwango kwa idadi maalumu. Na hukumu hii ya uwajibu inapasa iwe ni miongoni mwa dharura za Kiislam, kwa sababu tabia ya itikadi ya kisharia kwa muktadha wa asili ya kuwekwa kwake katika sharia tukufu, utukufu wa jambo lake unahitajia kuendelea na kudumu kulikosimama juu ya harakati ya ijitihadi katika umma wa Kiislam, ili kudhihirisha hukumu za Mwenyezi Mungu Mtukufu, ambazo zinatengeneza maisha ya binadamu na kuyaelekeza katika mabadiliko yake na mageuzi yake, na kwa ajili ya kuhifadhi Uislamu kutokana na kudumaa, hususan hukumu ambazo zinahitajia mazingira ya maisha ya jamii, katika zama za ujumbe, na katika uimamu wa maasumu aliye dhahiri, ambapo hakika kudumaa huku kunapelekea kusahau, na kuyeyuka kadiri muda unavyopita.

Na imekwishaonyesha wajibu huu Aya katika kitabu kitukufu, nayo ni kauli yake (swt):

فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي
الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَحْذَرُونَ

“Kwa nini kisitoke kikundi katika kila kundi miongoni mwao kuji-
funza dini na kuwaonya watu watakapo warudia, ili wapate kujihad-
hari.” (Surat Tawba: 122).

Aya inaonyesha wajibu wa kujifunza kwa ajili ya kufikisha hu-
kumu za sharia. Na imeonyesha kwamba wajibu huu ni thabiti kwa
umma kwa namna ya kifai, ni wajibu lifanye hivyo kundi “**Kikundi
miongoni mwa kundi**”, hivyo ni wajibu kwa umma wa Kiislamu
pamoja na mgawanyiko wake katika makundi, na unapanuka wa-
jibu huu katika makundi ya umma kwa namna ya kifai, unapatikana
utekelezaji wake katika kila kundi, kwa kila kundi kutoka kikundi
kwenda kujifunza.

Na kutokana na tuliyoyataja tunapata kwamba hauporomoki wa-
jibu wa taifa kutoa kikundi cha kwenda kujifunza, kwa sababu tu ya
kuwepo mujitahidina katika taifa jingine wa Kiislamu, bali ni wajibu
kwa kila taifa la Kiislam, kuwepo miongoni mwao kikundi cha we-
nye kujifunza (Mujitahidina) kwa sababu amri katika Aya tukufu
imekuja kwa namna ya jumla (kila kundi), hivyo hautimii utekeleza-
ji wake kwa kutoka kikundi kutoka katika kundi moja au zaidi ikiwa
hakijatoka kikundi kutoka kwenye makundi yote.”²⁹

Turathi na hali ya umma:

Hali mbaya ambayo umma unaishi nayo ni ukweli ulio thabiti am-
bao hauhitaji kujadiliwa. Umma ambao ulikuwa ni kiongozi wa

²⁹ Shamsu Diyn: Muhammad Mahdiy, *al-Ijtihadi wa Taqiliyd*, uk. 90 chapa ya kwanza
1998 Muasasatu dauiliya lilidiraasaati wanashiri Beirut.

ustaarabu na maendeleo, na ulikuwa ni umma bora muda uliopita, sasa hivi umekuwa katika hali mfu, ambapo unaishi katika hali duni mno, na nchi zake zote zipo katika orodha ya nchi za ulimwengu wa tatu.

Hakika zinakosa utulivu wa kisiasa, kwa kukosekana demokrasia katika sehemu kubwa ya jamii zake, na unaishi pambazoni mwa maendeleo kwa kutoshiriki kwake katika medani za elimu na teknolojia, na zinakabiliwa na mpasuko na ikhithilafu za ndani kwa kukosa kwake siasa adilifu na udhaifu wa lugha ya majadiliano. Umma umekuwa na nafasi finyu kiulimwengu na hali yake imekuwa chini sana, hususan katika miaka hii ya mwisho ambapo sura yake imepakwa matope na imeambatanishwa na tuhuma ya ugaidi na kuchupa mipaka katika dini yake na wananchi wake. Dola za ulimwengu zimechukua hatua za kujihami dhidi ya taasisi zake za kidini na kijamii na kiuchumi. Na jina la Mwislamu na muonekano wake umekuwa ni mahala pa kujiuliza katika nchi nyingi.

Na swali ambalo linajitokeza ni: Je, turathi inahusika katika kutengeneza hali hii ambayo umma unaishi nayo? Hakika baadhi ya watu hawaoni sababu ya mfano wa swali hili, hiyo ni kwa sababu wao wanaitakidi kwamba umma unadhulumiwa na hauhusiki, kwani kuna uadui na njama za nje, zimeufikisha umma kwenye hali hii mbaya, wakati ambapo wanastahiki hali bora zaidi kwa utukufu wake na ustahiki wa dini yake. Na kwa muhtasari umma - kulingana na mtazamo huu – umechomoa silaha ya mapambano na upanga wa jihadi dhidi ya wavamizi wenye uadui na makafiri wenye njama.

Ama kulingana na mantiki ya Qur'ani na mtazamo wake, hakika kuporomoka kiwango cha umma, na kuanguka jamii, sababu yake ya msingi ni ufisadi wa ndani na udhaifu wake, na kupanuka mianya yake, ndio inayotoa fursa ya kufaulu njama na uadui wa nje, anasema Mwenyezi Mungu Mtukufu:

فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ذَلِكَ
بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكْ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ
يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

“Mwenyezi Mungu akawaadhibu kwa sababu ya makosa yao. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye nguvu, Mkali wa kuadhibu. Hiyo ni kwa sababu Mwenyezi Mungu habadilishi kabisa neema alizowaneemesha watu, mpaka wao wabadilishe yaliyomo nafsini mwao.”
(Surat - Anfal: 52 -53).

Na anasema:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو
عَنْ كَثِيرٍ

“Na misiba inayowasibu watu ni kwa sababu ya yaliyotendwa na mikono yenu na anasamehe mengi.” (Surat Shura: 30).

Hapa linajitokeza swali kuhusu uhusiano wa turathi na hali ya umma. Umma unatangaza kushikamana kwake na turathi yake na unadhihirisha mshikamano wake na nembo zake na mipaka yake, jambo ambalo linaipa turathi uwepo na mchango katika kutengeneza hali ya maisha iliyopo. Hakika sisi hatuwezi kutuhumu na kulaumu turathi zetu zote, kwani inajumuisha maadili ya dini na misingi yake ambayo tunaamini usahihi wake na usawa wake, lakini sisi tunaweza kuona kosa katika njia ya kuamiliana kwetu pamoja na turathi, na mfumo wetu katika uchaguzi na usafi wake.

Tumekosea kwa kuchukua upande wa makosa na tukatukuza vitendo vya kimakosa vya baadhi ya watangulizi wetu, na tuka-

tumbukia katika bwawa la turathi tukachanganya humo mabaya na mazuri, na tukachagua katika turathi yanayotoa kisingizio kwa hali yetu na ambayo yanaridhisha nafsi zetu mbele ya hali zetu za kutokuendelea.

Hiyo ni kwamba turathi yetu katika upande wa maarifa yake ya kibinadamu, na uzoefu wake wa kielimu, inatokana na madrasa, madhehebu na mirengo mbalimbali na utawala wa zama. Nguvu za utekelezaji zilikuwa na mchango wenye kuathiri katika kuelekeza sehemu kubwa katika turathi hii, ambapo walinyeyekea katika nguvu hiyo wengi kati ya mafaqih, na wanafasihi wengi wakaelemea huko, na wakajongea katika nguvu hizo waandishi na wanahistoria wengi. Jambo ambalo limetoa fursa ya kupanuka duara la utamaduni wa ukandamizaji katika hazina yetu ili kubana misingi ya uhuru, uadilifu na utukufu ambayo dini imekuja nayo, na kuzua vikwazo vya kisharia na mianya ya kifiqih ili kujitenga na misingi na maadili.

Kama ambavyo katika turathi yetu kuna mambo ambayo yanashajiisha kuanzisha na kuvumbua, na kulingania kufanya uvumbuzi katika wigo wa mazingira na ulimwengu, na kujenga maisha, hakika pia humo kuna mambo ambayo yanashajiisha uvivu, kujitenga, kusinyaa na kupuuza mambo ya kidunia kwa hoja kwamba sisi hatukuumbwa kwa ajili yake bali tumeumbwa kwa ajili ya akhera, hivyo haistahiki maisha kutushughulisha kwa kuyafikiria na kuyaboresha, hivyo tuyaaache kwa makafiri ambao hawana akhera, bali tushughulike na ibada kwa kutaraji kupata pepo. Hakika sisi tunatakiwa kupembua turathi, na kufanya uchambuzi mzuri na kuchagua lililo bora, na kuvuka ufinyu katika ufahamu wa nususi na tafsiri yake na kutoka katika hali ya kutekwa na kutukuza kila lililomo ndani ya turathi ya waliotangulia, jambo ambalo linatukosesha uwezo wa kuwa katika unyooфу wa kimaudhui na muamala sahihi.

JAMII NA FIKRA MPYA

Katika siku tukufu ya kupewa utume, Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) aliteremka kutoka katika pango la Hiraa naye ni mwenye kubeba jukumu kubwa la ujumbe katika jamii jahili. Mtume (saww) alikuwa anajua upeo wa ukaidi wa jamii hiyo, na upeo wa ujahili ulioenea humo. Lakini Mwenyezi Mungu Mtukufu alimkalifisha afanye kazi hii, na akamfahamisha kwamba hilo ni jukumu zito: **“Hakika sisi tutakuteremshia kauli nzito.”**³⁰ Na Mtume (saww) alikuwa tayari na alijiandaa kubeba jukumu hili la ujumbe mtukufu.

Muda wote wa historia kulikuwa na fikra ongofu na yenye manufaa inayowasilishwa katika jamii ya kibinadamu kutoka katika moja ya rejea mbili: Ama kutoka katika mabadiliko ya akili ya binadamu na uzoefu wake, na ama kutoka katika wahyi, nao ndio kitu cha msingi. Na aghlabu fikra hizi ongofu na mpya, mwanzo zilikuwa zinakabiliwa na upinzani na kukataliwa, na ni mara chache kukuta daawa miongoni mwa daawa za Mitume na Manabii au warekebishaji katika siku zao za mwanzo inapata mapokezi na makaribisho, lakini baada ya muda wa uvumilivu, msimamo na kupambana, daawa ya Mwenyezi Mungu au fikra hiyo ya urekebishaji, inaweza kufikia kiwango cha kukubalika na kufaulu, na pengine isifikie. Hapa tunapenda tuangalie tabia ya msimamo wa jamii katika fikra mpya, ambapo unaanza upinzani na kujihadhari aghlabu ni kutokana na sababu zifuatazo:

Kwanza: Kutokujali:

Watu wengi hawajali daawa na fikra ambazo zinatolewa katika zama zao na jamii zao, vyovyote itakavyokuwa aina ya fikra na daawa, ni

³⁰ Suratu Muzamil: 5

sawa iwe katika upande wa kidini au kisiasa au kijamii, na ni mara chache kukuta fikra inakubaliwa mwanzoni au inapata ushirikiano, ambapo watu wengi huwa hawajali wala hawaoni nafsi zao ni zenye kukusudiwa na yanayowasilishwa pembezoni mwao.

Baadhi ya watu wanadhani kuwasilisha fikra inayohusu tatizo lolote lililopo katika jamii kupitia mimbari ni kutatua jambo na kumalizika tatizo, na hivyo wanataka kwa mwanachuoni au khatibu au mwandishi azungumzie juu ya tatizo hili au lile, na kuwasilisha maudhui haya au yale, na anayewasilisha maudhui anaweza kudhani kwamba amefanya wajibu wake, na jukumu lake kwa kuzungumzia jambo. Lakini mas'ala ni ya kina zaidi kuliko hayo, na hiyo haimaanishi kwamba hakuna umuhimu wa kutoa (fikra), lakini mas'ala yanahitajia kisimamo na kutafakari hali ya kutojali kwa watu walio wengi mbele ya fikra zinazowasilishwa. Qur'ani Tukufu inaizingatia hali ya kutojali kwamba ni kughafilika, anasema (swt):

لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ
بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ
هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْعَافِلُونَ

“.....Wana nyoyo lakini hawafahamu kwazo na wana macho lakini hawaoni kwayo wana masikio lakini hawasikii kwayo. Hao ni kama wanyama bali wao ni wapotevu zaidi; hao ndio walioghafilika.”
(Surat -A'araf:179).

Hawa pamoja na kumiliki kwao akili lakini wao hawazitumii ili wafahamu kwayo ambayo yanawasilishwa kati ya fikra na

daawa mpya, kama ambavyo wao pamoja na kuona kwao mambo lakini wao wanakosa hali ya kutafakari katika ambayo yanazunguka na yanayotokea pambizoni mwao. Na vile vile wao pamoja na kusikia kwao daawa hizi lakini wao hawazingatii kuelewa ambayo yanawasilishwa kwao. Wao ni kama wanyama bali wao ni wapotevu zaidi, hiyo ni kwa sababu wanyama ikiwa hawafahamu ni kwa sababu ya ukosefu wa akili kwao, lakini nini udhuru wa watu ambao wanamiliki akili wasiyoitumia wala hawanufaiiki nayo katika mwelekeo sahihi? Hawa wanaishi katika hali ya kughafilika.

Aina nyingine ya watu baada tu ya kuwasilishwa mbele yao fikra mpya, hakika wao huizingatia na hushirikiana pamoja nayo kwa kuisoma na kuichambua, kwani fikra inaweza kuwa sahihi na inaweza kuwa batili. Katika sira tukufu ya Mtume (saww) tunakuta kwamba Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) alipoanza kutangaza ujumbe wake na akapata upinzani na kutokukubaliwa na watu wengi, na walikuwa wanafanya makusudi kudhihirisha kutokujali, anasema (swt):

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَا
فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَابُونَ

“Na wale ambao wamekufuru walisema: Msisikilize Qur’ani hii, na timueni zogo huenda mkashinda.”
(Surat Fuswilat: 26).

Na baadhi yao walikuwa wanawapokea wageni Makka ili wawakinaishe kwamba waweke pamba katika masikio yao ili wasisikie maneno ya Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) ili yaendelee

matatizo ambayo yalimkabili Nabii wa Mwenyezi Mungu Nuhu katika kaumu yake:

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا
 فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا
 وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ
 فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا
 اسْتِكْبَارًا

“Akasema: Eee Mola wangu! Hakika mimi nimewalingania watu wangu usiku na mchana. Lakini mlingano wangu haukuwazidishia ila kukimbia. Na hakika mimi kila nilipowaita ili upate kuwaghufiria, walijiziba masikio yao na kwa vidole vyao, na wakajigubika nguo zao, na wakakamia, na wakafanya kiburi kingi!” (Surat Nuh: 5- 7).

Na katika mukabala wa hali hii kulikuwa na watu waliovuka hali hii ya kutokujali. Na historia inazungumza kuhusu sira ya Masahaba (r.a) miongoni mwa watu ambao walitafuta daawa, kama lilivyokuwa jambo la Salman al-Farisiy (r.a), Abu Dhar al-Ghafaariy (r.a) na ambaye hakuwa miongoni mwa wakazi wa Makka, ambapo kabila lake la Ghafaar lilikuwa linaishi katika njia ya kwenda Sham, na vijana wake walikuwa wanajulikana kwa ujam-bazi. Na habari ya daawa ilipomfikia Abu Dhar alizingatia maudhui, na akamtuma ndugu yake anayeitwa Anasi ili amletee habari.

Alikwenda Makka na akasikiliza maneno ya Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) na akarejea kwa kaka yake, akamuuliza umesikia nini ewe ndugu yangu? Akasema: “Nimesikia maneno yanachukua moyo, na akili hupumbaa humo, humo kuna kuamrisha mema na kukataza maovu.” Akamwambia: “Na ni yapi hayo?” Hakuweza kumsomea yote aliyoyasikia. Abu Dhari akaamua kwenda mwenyewe ili akajionee mambo mwenyewe. Mazingira ya Makka yalikuwa magumu na alikuwa hajui ni nani atakayemuuliza juu ya jambo husika. Alikwenda kwenye Haram Tukufu na akalala humo, na alipopita hapo Amirul-Muuminina Ali bin Abi Twalib (as) naye akiwa ni kijana alimwambia: “Naona umelala hapa, kana kwamba huna wenyeji.” Na akamtaka awe mwenyeji wake, na akamuuliza: “Ni kipi kilichokuleta Makka?” Akasema: “Nimesikia kwamba kuna mtu anayedai kuwa yeye ni Mtume.” Imamu Ali (as) akasema: “Kwa mjuzi umeangukia, Wallahi hakika ni Nabii kweli.” Akasema: “Nipeleke kwake.” Akampeleka kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww). Akasema: “Niambie ulichonacho.” Akasema Mtume (saww): “Mimi sio mshairi, wala siimbi mashairi, lakini ni maneno ya Mwenyezi Mungu.” Mtume (saww) akaanza kumsomea Aya za Qur’ani Tukufu na kumfafanulia Uislam. Moyo wa Abu Dhari ukafunguka, na akasilimu katika kikao chake na alikuwa ni kati ya watu waliosilimu mwanzo.

Abu Dhari anasema: “Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) aliniuliza, wewe unatoka katika kabila gani? Nikasema: Ni kutoka kabila la Ghafaar. Anasema: Akaangalia uso wangu kwa kustaa-jabu kutokana na anayoyajua kuhusu kabila la Ghafaar. Mtume (saww) akamwambia: “Nenda kwenye kabila lako na jifiche na Makuraishi.” Akasema: “Kwa nini nifiche haki?” Hiyo ilikuwa ni sauti ya kwanza kutangaza Uislamu katika msikiti wa Haram na katika mitaa ya Makka nayo ni sauti ya Abu Dhar al-Ghafaar.

Na akavumilia kwa hayo adha kubwa kutoka kwa Makuraishi, isi-pokuwa Abbasi bin Abdul-Mutwalib aliwahadharisha Makuraishi kutokana na kabila la Ghafaar, misafara yao isije ikakabiliwa na wizi. Na hivyo wakamwacha aende kwenye kabila lake la Ghafaar na akasambaza daawa ya Nabii (saww) na likasilimu kabila lake, kama ambavyo alilingania kabila jirani, nalo ni kabila la Aslam na likasilimu, na baada ya Nabii (saww) kuhamia Madina Abu Dhar alikwenda pamoja na kundi kubwa kutoka katika kabila la Ghafaar na kabila la Aslam. Wachache miongoni mwa watu huwa wanakuwa hivi.

Ni juu ya mwanadamu kutafuta haki na kutafuta ukweli, na wala hapasi kuzuiwa na wingu la upinzani na propaganda. Aghlabu daawa ya haki na fikra mpya na sahihi inakabiliwa na upinzani na kukataliwa. Kama anavyonukuliwa Shahidi Shaikh Muhammad al-Muntadhariy, naye ni kati ya maulamaa wapambanaji waliofanikisha Mapinduzi ya Kiislamu Iran, kwamba kila anapokwenda kwenye jamii na akaona katika jamii hiyo kuna mazingira mabaya yanayoipinga shakhsiya fulani, basi hakika hali hiyo huwa inamsukuma kufunguka moja kwa moja mbele ya shakhsiya husika na kujua rai zake na misimamo yake, na aghlabu huwa anakuta shakhsiya hiyo ni mtu mwenye ikhlasi na anayekusudia kuboresha.

Kama ambavyo ni juu ya wenye fikra mpya wawe ni watu wavamilivu katika mawazo yao katika jamii zao, wasidhani watakubaliwa haraka na kufaulu rai zao, na hivyo wasivunjike moyo na kuporomoka, bali wajipambe kwa subira na msimamo na hiyo ndio njia ya marekebisho na mageuzi.

Pili: Kutosheka:

Wengi kati ya watu wanawakilishwa na kauli:

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ
آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ

“Hakika sisi tumewakuta baba zetu juu ya desturi na sisi tunafuata
nyendo zao.” (Surat Zukhruf: 22).

Hawa wanaishi katika hali ya kutosheka na kushiba kwa waliyo-
nayo miongoni mwa fikra na kutosheka kwa namna ambayo hawa-
hisi kuwa na haja ya kitu kipya, hivyo wanaendelea na hali iliyopo
katika jamii. Lakini hali hii ni ya makosa, kwa sababu sio daima
yaliyoenea ni sahihi. Yanaweza kuwa sahihi katika zama au mazin-
gira fulani. Na zama na mazingira yanabadilika na kuhitajia fikra na
kuboresha na kurekebisha.

Hapa jamiii za kibinadamu daima zinahitaji kuboresha na ku-
rekebisha katika fikra zake na rai zake na muundo wa maisha yake,
kwa sababu kubakia katika hali na mazingira fulani sio kitu salama,
tabia ya maisha ina mabadiliko na mageuzi, na kwa ajili hiyo tuna-
ona kwa kubadilika zama na jamii Mwenyezi Mungu anateremsha
sharia mpya. Na hali ni hiyo hiyo katika mafunzo ya Uislamu, tuna-
kuta mlango wa ijitihadi uko wazi kwa ajili ya mabadiliko na ma-
geuzi ya tabia ya maisha ambayo yanahitajia kutokea mabadiliko na
mageuzi katika baadhi ya rai na fikra.

Tatu: Kutojiamini:

Wengi miongoni mwa watu hawawi wawazi mbele ya rai na fikra
mpya, kwa sababu ya kutojiamini. Kwa kutokuwa na uwezo wa ku-
pambana na fikra na kuzijadili kwa kuonesha usahihi au ubatili wake,
kinyume na hali ilivyo katika vitu vya kimada kati ya vyakula, viny-
waji, mavazi na mengineyo. Wao hujiamini zaidi wakati wa kutatua

mambo yanayohusiana na vitu hivyo. Na katika nyanja za kifikra inapasa hali ya watu iwe hivyo, Mwenyezi Mungu amekwishampa mwanadamu akili, hivyo ni juu yake atumie akili yake kwa njia sahihi, wala hii haimaanishi mwanadamu kukubali kila fikra mpya bila ya kudurusu na kutafiti, hakika ni juu yake kudadisi na kupembua, ili kupanga msimamo wake katika fikra yoyote, na Mwenyezi Mungu Mtukufu anawasifu Waumini kwa kauli yake:

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

“Ambao wanasikiliza kauli na wanafuata iliyo bora zaidi.”
(Surat Zumar: 18).

Na tamko “**wanasikiliza**” linamaanisha kusudi la kusikiliza na sio sadfa, na “**kauli**” inamaanisha rai na fikra, na “**wanafuata iliyo bora zaidi**” kutokana na kutumia akili zao.

Nne: Kuogopa upinzani:

Kundi la watu wanaweza kukinaika na usahihi wa fikra mpya, lakini wao wanaogopa kutangaza kukinai kwao kutokana na upinzani wa watu, na hivyo hawa wanalazimika kutokubaliana na fikra mpya kwa kuhofia kukabiliana na upinzani uliopo kwa watu.

Na haya ndio yaliyowakabili wengi mwanzoni mwa daawa ya Uislamu, lakini werevu huwa wanavuka hali hii, na miongoni mwa waliokuwa katika kundi la werevu ni Mus’ab bin Umair (r.a), naye ni kati ya vijana bora ambao walikuwa wanasifika kwa kudekezwa na utajiri kutoka katika familia zao, na alikuwa maarufu, kwamba ni kijana mzuri zaidi kwa Makuraishi. Aliposikia wito wa Uislamu akawa anautafuta na kuchunguza hadi akasilimu pamoja na kwamba baba yake na

mama yake walikuwa ni maadui wakubwa wa Uislamu wakati huo, na kwa sababu hiyo alificha kwao Uislamu wake, lakini kuna aliyefichua jambo lake kwa wazazi wake, na mama yake alipomkabili alimweleza ukweli na akakiri hilo mbele yake. Mama yake akammiminia shutuma, onyo na akamtishia kwamba yeye hatakuwa radhi naye, lakini yeye alimwambia: “Ewe mama yangu usitaabishe nafsi yako, hakika mimi nimeshaamini na wala sitoacha dini ya haki.” Mama yake hakumkubalia hilo, wakamfunga ndani ya nyumba na wakamnyima chakula lakini alinga’ng’ania msimamo wake, na baada ya hapo alitoroka nyumbani kwa mzazi wake. Siku moja Mtume (saww) alikuwa amekaa pamoja na Masahaba wake na Mus’ab akaja amevaa nguo iliyochakaa huku ikidhihirika kwake alama ya njaa, macho ya Mtume (saww) yakatiririka machozi na Masahaba wakaathirika, na akasema (saww): “Mus’ab ilikuwa hakuna kijana Makka mtukufu zaidi kuliko yeye kwa wazazi wake, lakini ameacha kila kitu kwa kumpenda Mwenyezi Mungu na Mtume wake.”

Hakika mwanadamu mwerevu anavumilia kibano na analazimiana na haki bila kujali ridhaa ya watu au kutoridhia kwao. Na katika dua ya Imamu Husain (as) katika siku ya Arafa tunasoma ibara nzuri: “Amepata nini aliyekukosa Wewe, na amekosa nini aliyekupata Wewe.” Mwanadamu ambaye anafika kwenye haki na ukweli kwa kukinaika basi haiachi kwa ajili ya kitu chochote kingine, ambapo hakuna kitu kinacholingana na haki au badili yake. Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) alikabiliana na hali hii katika jamii, lakini alifanya subira kama inavyoonekana katika kauli yake (swt):

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

“Na vumilia hayo wayasemayo na jitenge nao kujitenga vizuri.”
(Surat Muzammil: 10).

Ambapo walimwambia: Ni mchawi, kichaa, muongo, mzushi, lakini hii ni hali ya kawaida ambayo walikabiliana nayo Manabii na Mitume wote na warekebishaji, anasema Mwenyezi Mungu Mtu-kufu:

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ

“Huambiwi ila yale yale waliyoambiwa Mitume wa kabla yako.”
(Surat Fuswilat: 43).

Na ni juu ya warekebishaji wajue njia hii, ni juu yao wasidhoofike mbele ya madai na propaganda, kwani ni hali ya kawaida ambayo wanakabiliana nayo warekebishaji wote. Na katika Aya Tukufu kuna maana muhimu sana, anasema (swt): “**Na jitenge nao kujitenga vizuri**”, mrekebishaji wakati anapotoa rai zake na fikra zake za urekebishaji katika jamii na kupata hali ya upinzani dhidi yake, hapa inapasa kwake kujitenga na jamii lakini hiyo haimaanishi kuitenga jamii au kuikimbia, kwa sababu hilo ni ambalo wanalitazamia kutoka kwake wapinzani. Lakini inapasa kuwe na azma katika maingiliano, kuamiliana na kuwasiliana pamoja na watu. Na kujitenga ambako Aya inaelekeza na kusema ni kujitenga vizuri ni kutoathirika kwa propaganda na madai ambayo yanatolewa, hivyo kujitenga huko ni mrekebishaji kutoshikamana na upande mbaya na kutoathirika nao, na kutokuwa na hisia za uadui, bughudha na chuki kwa wanajamii, bali aendeleze wito wake kwa upole na upendo na moyo mpana. Na hivi ndivyo alivyokuwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (saww) ambapo alivumilia na kusubiri basi Mwenyezi Mungu akajaalia nusura na ushindi katika ujumbe wake.

**ORODHA YA VITABU VILIVYO CHAPISHWA NA
AL-ITRAH FOUNDATION**

1. i) Qur'ani Tukufu – Pamoja na Tarjuma ya Kiswahili
ii) Qur'an Al-Kariim - Tafsir Al-Kashif Juzuu ya
kwanza mpaka Thelathini
2. Uharamisho wa Riba
3. Uharamisho wa uwongo Juzuu ya Kwanza
4. Uharamisho wa uwongo Juzuu ya Pili
5. Hekaya za Bahlul
6. Muhanga wa Imamu Husein (A.S.)
7. Mikingamo iliyomzunguka Imamu Ali (A.S.)
8. Hijab vazi Bora
9. Ukweli wa Shia Ithnaashari
10. Madhambi Makuu
11. Mbingu imenikirimu
12. Abdallah Ibn Saba
13. Khadijatul Kubra
14. Utumwa
15. Umakini katika Swala
16. Misingi ya Maarifa
17. Kanuni za Ndoa na maadili ya Familia
18. Bilal wa Afrika
19. Abudhar
20. Usahihi wa Historia ya Uislamu na Waislamu
21. Salman Farsi
22. Ammar Yasir
23. Qur'an na Hadithi
24. Elimu ya Nafsi
25. Yajue Madhehebu ya Shia
26. Ukusanyaji na Uhifadhi wa Qur'an Tukufu
27. Al-Wahda
28. Ponyo kutoka katika Qur'an
29. Uislamu mfumo kamili wa maisha ya kijamii

30. Mashukio ya Akhera
31. Al Amali
32. Dua kwa Mujibu wa Ahlulbayt (a.s)
33. Udhuu kwa Mtazamo wa Qur'ani na Sunna
34. Haki za wanawake katika Uislamu
35. Mwenyezi Mungu na sifa zake
36. Kumswalia Mtume (s)
37. Nafasi za Ahlul Bayt (a.s)
38. Adhana
39. Upendo katika Ukristo na Uislamu
40. Qur'ani na Kuhifadhiwa Kwake
41. Maana ya laana na kutukana katika Qur'ani Tukufu
42. Kupaka juu ya khofu
43. Kukusanya Sala Mbili
44. Bismillah ni sehemu ya Qur'ani na husomwa kwa Jahara
45. Kuwaongoza vijana wa kizazi kipya
46. Kusujudu juu ya udongo
47. Kusheherekea Maulidi Ya Mtume (s)
48. Tarawehe
49. Malumbano baina ya Sunni na Shia
50. Kupunguza Swala safarini
51. Kufungua safarini
52. Umaasumu wa Manabii
53. Qur'an Yatoa Changamoto
54. as-Salaatu Khayrun Mina -'n Nawm
55. Uadilifu wa Masahaba
56. Dua e Kumayl
57. Sauti Ya Uadilifu wa Binadamu
58. Umaasumu wa Mitume - Faida Zake Na Lengo Lake
59. Umaasumu wa Mitume - Majibu Ya Aya Zenye Utata
60. Umaasumu wa Mitume - Umaasumu wa Mtume Muhammad (s)
61. Nahju'l-Balaghah - Juzuu ya Kwanza
62. Nahju'l-Balaghah - Juzuu ya Pili
63. Kuzuru Makaburi
64. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Kwanza

65. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Pili
66. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Tatu
67. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Nne
68. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Tano
69. Maswali Na Mishkili Elfu - Sehemu ya Sita
70. Tujifunze Misingi Ya Dini
71. Sala ni Nguzo ya Dini
72. Mikesha Ya Peshawar
73. Malezi Ya Mtoto Katika Uislamu
74. Uboru wa Imam ‘Ali na Ushia ndio njia iliyonyooka
75. Hukumu za Kifikikihi zinazowahusu Wanawake
76. Liqaa-u-Ilaah
77. Muhammad (s) Mtume wa Allah
78. Amani na Jihadi Katika Uislamu
79. Uislamu Ulienea Vipi?
80. Uadilifu, Amani na Mtume Muhammad (s)
81. Dhana ya Ndoa ya Mitala na Ndoa za Mtume Muhammad (s)
82. Urejeo (al-Raj’ah)
83. Mazingira
84. Utokezo (al - Badau)
85. Hukumu ya kujenga juu ya makaburi
86. Swala ya maiti na kumlilia maiti
87. Uislamu na Uwingi wa Dini
88. Mtoto mwema
89. Adabu za Sokoni Na Njiani
90. Johari za hekima kwa vijana
91. Maalimul Madrasatain Sehemu ya Kwanza
92. Maalimul Madrasatain Sehemu ya Pili
93. Maalimul Madrasatain Sehemu ya Tatu
94. Tawasali (AT- TAWASSUL)
95. Imam Mahdi katika Usunni na Ushia
96. Hukumu za Mgonjwa
97. Sadaka yenye kuendelea
98. Msahafu wa Imam Ali
99. Maimamu wa Ahlul Bait – Ujumbe na Jihadi
100. Idi Al-Ghadir

101. Kusoma sura zenye Sijda ya wajibu
102. Hukumu zinazomuhusu mkuu wa kazi na Mfanyakazi
103. Huduma ya Afya katika Uislamu
104. Sunna za Nabii Muhammad (saww)
105. Historia na sera ya viongozi wema (Sehemu ya Kwanza)
106. Historia na sera ya viongozi wema (Sehemu ya Pili)
107. Shahiid Mfiadini
108. Mwanamke Na Sharia
109. Ujumbe -Sehemu ya Kwanza
110. Ujumbe - Sehemu ya Pili
111. Ujumbe - Sehemu ya Tatu
112. Ujumbe - Sehemu ya Nne
113. Mariamu, Yesu na Ukristo kwa mtazamo wa Kiislamu
114. Hadithi ya Thaqaalain
115. Ndoa ya Mutaa
116. Ukweli uliopotea sehemu ya Kwanza
117. Ukweli uliopotea sehemu ya Pili
118. Ukweli uliopotea sehemu ya Tatu
119. Ukweli uliopotea sehemu ya Nne
120. Ukweli uliopotea sehemu ya Tano
121. Mkutano wa Maulamaa wa Baghdad
122. Safari ya kuifuata Nuru
123. Fatima al-Zahra
124. Myahudi wa Kimataifa
125. Kuanzia ndoa hadi kuwa Wazazi
126. Visa vya kweli sehemu ya Kwanza
127. Visa vya kweli sehemu ya Pili
128. Elimu ya Ghaibu ya Maimamu
129. Mwanadamu na Mustakabali wake
130. Imam Ali (‘a) Ndugu wa Mtume Muhammad (s) (Sehemu ya Kwanza)
131. Imam Ali (‘a) Ndugu wa Mtume Muhammad (s) (Sehemu ya Pili)
132. Khairul l’Bariyyah
133. Uislamu na mafunzo ya kimalezi
134. Vijana ni Hazina ya Uislamu
135. Adhana ni Ndoto au ni Wahyi?
136. Tabaruku

137. Saada Kamili – Kitabu cha Kiada cha Maadili
138. Vikao vya furaha
139. Shia asema haya Sunni asema haya Wewe wasemaje?
140. Visa vya wachamungu
141. Falsafa ya Dini
142. Kuhuzunika na Kuomboleza
143. Sunna katika Kitabu Fiqhi al-Sunnah
144. Mjadala wa Kiitikadi
145. Kuonekana kwa Allah
146. Tabia njema kwa Mujibu wa Ahlul-Bayt (Sehemu ya Kwanza)
147. Tabia njema kwa Mujibu wa Ahlul-Bayt (Sehemu ya Pili)
148. Ndugu na Jirani
149. Ushia ndani ya Usunni
150. Maswali na Majibu
151. Mafunzo ya hukmu za ibada
152. Ahlul Bayt ndani ya tafsiri za Kisunni No 1
153. Ahlul Bayt ndani ya tafsiri za Kisunni No 2
154. Ahlul Bayt ndani ya tafsiri za Kisunni No 3
155. Abu Huraira
156. Vipengee kadhaa katika Swala ya Jamaa na Msikiti.
157. Mazingatio kutoka katika Qur'an - Sehemu ya Kwanza
158. Mazingatio kutoka kaitika Qur'an - Sehemu ya Pili
159. Mazingatio kutoka katika Uislamu - Sehemu ya kwanza
160. Mazingatio kutoka katika Uislamu - Sehemu ya Pili
161. Shia na Qur'ani – Majibu na Maelezo
162. Falsafa ya Mageuzi ya Imam Husein (a.s)
163. Amali za Mwezi Mtukufu wa Ramadhani
164. Elimu ya Tiba za Kiislamu - Matibabu ya Maimamu
165. Uislamu Safi
166. Majlisi za Imam Husein Majumbani
167. Je, Kufunga Mikono
168. Uislam wa Shia
169. Amali za Makka
170. Amali za Madina
171. Asili ya Madhehebu katika Uislamu
172. Sira ya Imam Ali kuhusu Waasi

173. Ukweli uliofichika katika neno la Allah
174. Uislamu na Mifumo ya Uchumi
175. Umoja wa Kiislamu na Furaha
176. Mas'ala ya Kifiqhi
177. Jifunze kusoma Qur'ani
178. as-Sahifatul Kamilah as-Sajjadiyyah
179. Hayya 'Alaa Khayri'l-'Amal Katika Adhana
180. Ukweli kuhusu Funga ya Siku ya Ashura
181. Dua za Miezi Mitatu Mitukufu (Rajabu, Shaabani na Ramadhani)
182. Uadilifu katika Uislamu
183. Mahdi katika Sunna
184. Maswali Ya Uchunguzi Kuhusu Uislam
185. Kazi na Bidii ni njia ya maendeleo
186. Abu Talib – Jabali Imara la Imani
187. Ujenzi na Utakaso wa Nafsi
188. Vijana na Matarajio ya Baadaye
189. Historia maana na lengo la Usalafi
190. Ushia – Hoja na Majibu
191. Mateso ya Dhuria wa Mtume (saww)
192. Maombolezo – Msiba wa Bwana wa Mashahidi (a.s.)
193. Shahidi kwa Ajili ya Ubinadamu
194. Takwa
195. Upotoshaji Dhahiri katika (Turathi) Hazina ya Kiislamu
196. Amirul Muuminina ('as) na Makhaliifa
197. Tawheed Na Shirki
198. Kuvunja hoja iliyotumika kutetea Uimamu wa AbuBakr
199. Adabu za vikao na mazungumzo
200. Hija ya Kuaga
201. Uwazi baina ya Maslahi na Vikwazo
202. Fadhila za watukufu watano katika Sahih Sita
203. Mdahalo baina ya Mwanachuoni wa Kisunni na Kishia (Al- Muraja'aat)
204. Utawala na Uendeshaji katika Sera ya Imam Ali (as)
205. Imam Husain ni Mfumo wa Marekebisho na Mageuzi
206. Mtazamo kuhusu msuguano wa Kimadhehebu
207. Nchi na Uraia – Haki na wajibu kwa Taifa
208. Mtazamo wa Ibn Taymiyyah juu ya Imam Ali (as)

209. Uongozi wa Kidini – Maelekezo na Utekelezaji wa Kijamii
210. Maadili ya Ashura
211. Mshumaa – Shahidi na Kifo cha Kishahidi
212. Mizani ya Hekima – Hadithi za Ahlul Bait (as) – Sehemu ya Kwanza
213. Imam Ali na Mambo ya Umma
214. Imam Ali na Mfumo wa Usawa
215. Uimamu na Tamko la Kutawazwa
216. Mfumo wa Wilaya
217. Vipi Tutaishinda Hofu?
218. Kumswalia Mtume ni Ufunguo wa Utatuzi wa Matatizo
219. Maeneo ya Umma na Mali Zake
220. Nahju ‘L-Balagha – Majmua ya Khutba, Amri, Barua, Risala, Mawaidha na Semi za Amirul-Muuminin Ali bin Abu Talib (a.s.)
221. Mukhtar – Shujaa aliyelipiza kisasi dhidi ya wauaji wa Imam Husein (as) hapo Karbala
222. Mazingatio Katika Swala
223. Imam Hasan na Mfumo wa Kujenga Jamii
224. Vyakula Na Vinywaji
225. Kuelewa Rehema ya Mwenyezi Mungu
226. Tiba ya Maradhi ya Kimaadili
227. Yafaayo kijamii
228. Shia Na Hadith - Majibu na Maelezo
229. Mkakati wa Kupambanana Ufakiri
230. Mtazamo Mpya - Mwanamke katika Uislamu
231. Taqiyya Kwa Mujibu Wa Sheria Ya Kiislamu
232. Imam Mahdi Na Bishara Ya Matumaini
233. Jihadi
234. Majanga Na Jukumu La Jamii
235. Muhadhara wa Maulamaa
236. Mashairi ya Kijamii
237. Ngano ya kwamba Qur’ani imebadilishwa
238. Mwanamke Katika Harakati Za Mageuzi
239. Shia Na Sahaba - Majibu na Maelezo
240. Yusuf Mkweli
241. Hotuba Za Kiislamu Juu ya Haki Za Binadamu
242. Ugaidi wa Kifikra katika Medani ya Kidini

**KOPI NNE ZIFUATAZO ZIMETAFSIRIWA
KWA LUGHA KINYARWANDA**

1. Amateka Ya Muhammadi (s.a.w.w) Na Aba' Khalifa
2. Nyuma yaho naje kuyoboka
3. Amavu n'amavuko by'ubushiya
4. Shiya na Hadithi

**ORODHA YA VITABU VILIVYO CHAPISHWA NA
AL-ITRAH FOUNDATION KWA LUGHA YA KIFARANSA**

1. Livre Islamique